

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՄԵՐ ԷԺԱՆԱԳԻՆ ՉՐԱԴԱՐԱՆԸ

ԳՐ. քահ. ՊԵՏՐՕԿ.

ՆՈՐ

ԼՈՅՍ

ԱՅՑ

1905
Ս. ՊԵՏՏԵՐՈՒՐԳ

ՄԵՐ ԷԺԱՆԱԳԻՆ ԳՐԱԳԱՐԱՆԸ

Հրատ. տիկին Զարեղի

25 NOV 2010

22 JUN 2007

891.71

7-50

ար

Զարեղի Զարեղի

ՆՈՐ ԼՈՅՍ

ՄԱՆՐ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

(Ռուսերենից)

ԳՐ. քաճ. ՊԵՏՐՕՎ

1002
5480

Ա. ՊԵՏԵՐՈՒՐԳ

«ՊՈՒՇԿԻՆԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ»
1904.

22.07.2013

805 VOK 88

72847

Дозволено Ценз. С. Петербургъ, 20 Октября 1904 г.

Մ Ե Ր Ց Ն Ո Ր Ք Ն Ե Ր Ը

Մարդկանց վերաբերմունքը դէպի կեանքը
զանազան տեսակ է լինում՝ նայելով նրանց
բնաւորութեանը:

Մի բանիսին կեանքը մռայլ գոյներով է
պատկերանում, ծանր ու անտանելի բեռն է
թւում: Նրանց կարծիքով՝ կեանքի սովորական
երևոյթները տանջանքն ու անյաջողութիւն-
ները, վիշտն ու կսկիծներն են. իսկ ուրախու-
թիւնը՝ միայն մի խարուսիկ պատրանք, զեղե-
ցիկ ցնորք, անիրագործելի երազ է — և աւե-
լի ոչինչ: Բաւական է, որ այդպիսի ճարդիկ

մի թեթև անյաշողութեան հանդիպին, որպէս զի յուսահատուին, ձեռքերը քաշ զցեն, կարծելով՝ թէ ամեն ինչ կորած է: Ծանր է այդպիսի մարդկանց կեանքը. աւելի ևս ծանր է դրանց հետ գործ ունենալը — դրանք շատ քիչ լոյս կարող են մտցնել կեանքի մէջ:

Կան և այլ տեսակի մարդիկ. սրանք ընդհակառակը՝ ապագային աշխոյժ, լուսաւոր ու փառ յոյսերով են նայում: Սրանք հաստատուն հաւատ ունին դէպի նշմարութեան ու բարութեան ամենայաղթ ոչփր: Համոզուած են, որ ո՛չ մի չարիք, ո՛չ մի կեղծիք ու ստութիւն չեն կարող դիմանալ անմուտքաց, անխարդախ ու տոկուն աշխատանքին: Անյաշողութիւնները սրանց չեն շփոթեցնում. սրանք դիտեն, որ սուրբ բարձրացնողը և՛ կրնկնի, և՛ կը պարուի, և՛ վերքեր կըստանայ: Այդ բոլոր անյաշողութիւնները հաւանական են, բայց չեն կարող նրանց յետ կանգնեցնել իրանց մտադրութիւնից: Ամեն մի պատահած քարից, թփից, խոտից պինդ բռնելով՝ նրանք աւելի ու աւելի առաջ են գնում, բարձրանում են, մօտենում են արևին, լոյսին, աստուածային ազատութեանը: Նրանք որքան շատ են առաջանում՝ իրերի հրաշայի դեղեկութեան պատկերը նրանց առաջ աւելի ու աւելի լայն ու անսահ-

ման է բացւում և բարձրութիւնից՝ սարերի կատարից նրանք կանչում են ներքեւ կանգնածներին.

— Մթութիւնից, խաւարից, ճահճային մառախուղից, արճիճի ծանրութեան մռայլ ու թանձր ամպի տակից այստեղ եկէք — այստեղ երկնքին մօտ է, այստեղ ողն աւելի մաքուր է, շունչն աւելի ազատ, այստեղ մարդու հոգին հանգստանում է:

Այս գրքուկով մենք ուզում ենք մեր ընթերցողներին այդպիսի հաւատ ներշնչել դէպի լուսաւոր ապագայի, դարթեցնել ու պնդացնել նրա հոգու աշխուժութիւնը՝ կենդանի գործ կատարելու համար: Մենք կեանքի խաւար կողմերի առաջ տչքերս չենք փակում: Տեսնում ենք, որ չարութիւնն իր բոլոր գոյներով ու ձևերով կարողանում է ժամանակ առ ժամանակ լայն բանալ իր խաւար թևերը և մութ, անթափանցելի ամպով ծածկել մարդկանցից նշմարութեան պայծառ լոյսը, ստուեր զցել նրա վրայ, կլանել բարու և սիրոյ ջերմութիւնը: Բայց և հաստատ հաւատում ենք, որ այդ չարիքը հիւանդոտ ուռուցք է, որ կեանքի խաւար բժերը կարելի է և պէտք է ոչնչացնել: Բայց հարկաւոր են գործին նուիրուած աշխատասիրներ, բարութեան և նշմար-

տութեան անձնուրացութեամբ լցուած ազնիւ հոգիներ, սիրով ու Աստծուն հաճելի կեանքով ոգևորուած սրտերը: Այդպիսի մարդիկ միշտ եղել են աշխարհում և մեր մէջ էլ կան: Միայն թէ դրանք մեծ մասամբ առանձնացած են աշխարհում, շուկ-շուկ են գործում, իսկ չարը կանգնած է նրանց առաջ որպէս մի անանցանելի՝ մերկ պատ: Իարերով հաւաքուել ու անել է չարութիւնը մարդու սրբտում և մեր կեանքում կանգնած է նա որպէս մի հսկայական լեռ: Նրա դէմ վարելիք կռիւր երկար ու կատաղի պէտք է լինի և հէնց այդ պատճառով էլ համերաշխ, միահամուռ ջանքեր է պահանջում: Իրանց՝ աշխատաւորներին էլ փոխադարձ օգնութիւն է հարկաւոր, յուսահատութեան, յողնածութեան և ոյժերի անկման ծանր բոպէին անհրաժեշտ է դռնէ կարեկցութեան մի խօսք, մի խրախուսանք լսել:

Իր կոչմանը հաւատարիմ քահանան, ուսուցիչը, բժիշկը, ջանքարոյականացած զիւղական դրազիրը և հազարաւոր ուրիշ հասարակական համեստ գործիչներ զիւղի պարզ կեանքում աննկատելի կերպով կատարում են իրանց համեստ գործը, որը սակայն մեծ է Աստուծոյ առաջ: Անձրեւի կաթիլը այնքան ճնշին մի ոյժ

լինելով հանդերձ՝ ծակում է ժայռը. այդպէս էլ զիւղական ազնիւ ու համեստ գործիչը տարեցտարի ծեծում ու շարդում է ժողովրդի տգիտութեան ահռելի ժայռը:

Այնտեղ, ժողովրդի հոգու խորքերում, նրա դադանարանում՝ մտքի ու սրտի սքանչելի դանձեր են թագնուած, որոնք դեռ ևս խոր քնի մէջ են, բարոյական ու մտաւոր խաւարի հաստ կեղեւով են ծածկուած: Այդ դանձերը լոյս աշխարհ հանելու համար հանքահանի ծանր աշխատանք է պահանջուած: Ինչպէս հանքահորը մտած մշակը մենակ զարկ-զարկի յետևից քանդում է հողը և մաքրում իրան հարկաւոր հանքը, այնպէս էլ խուլ անկիւններում, անծայր դաշտերում, նեխուած ճահիճներում ու անանցանելի անտառներում ընկած մենակ մշակները ծանր ու յամառ աշխատանքով տարեցտարի զարթեցնում են ժողովրդի միտքը իր դարաւոր քնից, քաշում են ժողովրդի հոգին գէպի բարին ու նշմարիտը, մաքրում, ազնուացնում են իրանց շուրջն ապրող մարդկանց բարքերը: Այո՛, երեւելի, սուրբ, բարդ և անչափ ծանր մի գործ է դա:

Շատ անգամ, ինչպէս խեղդիչ հորում եղած ժամանակ՝ կսկծելու չափ ցանկութիւն ևս զգում գէթ մի անգամ թարմ օդ շնչելու,

Հողիդ ձգտում է դէպ արևի լոյսը, սիրտըդ կարօտում է, թախծի մէջ ընկնում, ուժեղ, աշխոյժ ձեռքերդ թուլանում են: Եւ այդ օրհասական ըրպէին ուզում ես օգնութեան կանչել, ծայն տայ, պատասխան ստանայ: Եւ երբ անսպասելի կերպով մի եղբայրական յուսալիրոջ ծայն ես լսում՝ Հողիդ թեթևանում է, հանգստանում:

Մնկասկած, ժողովրդի լուսաւորութեան դաշտում աշխատող ամեն մի անձնուրաց մշակ, որքան էլ տարուած լինի իր գործին, սրտով նուիրուած լինի նրան, կունենայ յուսահատութեան ըրպէներ՝ երբ ճշող մենակութիւն կրղզայ, երբ ծարաւի նման եղբայրական խրախուսանքի կը տենչայ: Եւ երբ այդ ժամանակ նա մի ծայն կը լսէ՝

— Մի յուսահատւիր, մենակ չ'ես, քեզ նրման հաղարաւոր մարդիկ կան, որոնց սիրտը քո սրտի հետ է բաբխում, որոնք քեզ եղբայրական ողջոյն են ուղարկում:

Եթէ ժողովրդի լուսաւորութեան ու ազատութեան գործին նուիրուած աշխատաւորն այդպիսի մի ծայն լսէ, նրա հոգեկան ոյժերը կը վերականգնեն, եռանդը կը վերանորոգուի և ծանր աշխատանքներն ու արդելքները նրան կրկին թեթև կը թուան:

Ահա մենք էլ մեր ոյժը ներածին չսփ ուզում ենք խաւարի դէմ մարանչողների, լուսաւորութեան այդ ազնիւ աշխատաւորների ճշմարիտ բարեկամը լինել, օգնել նրանց մեր թանկադին, տանջուած հայրենիքը կենդանացնելու և խաւարի ստրկութիւնից ազատելու սուրբ գործում:

Ուզում ենք ասել մեր խելքը կտրածը, ուզում ենք կոչ անել դէպի տօկուն, կատաղի կռիւ ամեն տեսակ չարիքի և անարդարութեան դէմ, ուզում ենք խրախուսական խօսք ասել յոգնածներին, արդարութեան համար ընկածներին, ուզում ենք արդար, բարի, խելացի, ճշմարիտ — քրիստոնէական կեանքի պատգամաբեր լինել:

Մշխարհը մէծ է ու լայն, — նրա տարածութիւնը հսկայական է: Նա ունի հազարաւոր լայն ու խորունկ գետեր, հազարաւոր բարձր ու խրոխտ լեռներ և գետնի տակ թաղուած անթիւ գանձեր... Եւ այդ բոլորից չետօյ շատ ժողովուրդներ աղքատ ու խեղճ են, դառը դանդաճներ են անում իրանց վիճակից:

Մեր ժողովուրդը կեանքի դժուար, ծանր դպրոցում է կրթուել: Նա ոչ թէ իր հոգու բնական գեղեցիկ յատկութիւններն է զարգացրել, այլ՝ ճշող պայմանների շնորհիւ դա-

բերի ընթացքում ամեն տեսակ ստորութիւն
 ու կեղտ է մտցրել իր հոգու մէջ: Մեր ա-
 ռաջը՝ կատարելու շատ ծանր աշխատանք կայ:
 Շատ ջանասիրութիւն, եռանդ, դիտութիւն
 և մտքի ու սրտի ոյժ է պահանջուած:

Իէ՛հ, եկէ՛ք ամենքս էլ, ու՛մ համար թանկ
 է հայրենիքի լուսաւոր ապագան, եղբայրա-
 կան ձեռք մեկնենք իրար, միանանք, կողք —
 կողքի, ուս-ուսի տանք և առաջ գնանք նըշ-
 մարտութեան ու արդարութեան հեռաւոր
 բայց լուսաւոր ճանապարհով և մեր յեռեկց
 տաններ մեր կրտսեր եղբայրներին, ազիտու-
 թեան ու յուսահատութեան զոհերին:

— Իէ՛հ, ճանապարհ ընկնենք, Աստուած
 մեզ հետ:

ԱՄՕԹԱԼԻ ՓՈՔՐՈՓՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ջուրն ու կրակը, այնպէս էլ չարն
 ու բարին չեն կարող միասին ապրել: Դրան-
 ցից ամեն մէկն աշխատում է միւսին ոչնչա-
 ցնել:

Բարին ջանք է գնում նշմարիտ, սրտալի խօս-
 քով մարդկանց խելքի՛ բերել, դարթեցնելով

նրանց քնած խիղճը և անձնական օրինակով
 ամրացնել նրա թոյլ կամբք:

Չարն ընդհակառակը, ձգտում է խեղդելու
 ամեն մի բարի ձեռնարկութիւն, ամեն մի դո-
 վելի միտք. միջոցների մէջ նա ոչ մի խտրու-
 թիւն չի դնում, որտեղ կարելի է, ուղղակի
 ոչժով է դործում, որտեղ անկարելի է ոչժով
 բան անել, դործ է դնում խորամանկութիւն,
 ծայրայեղ դէպքում նա բաւականանում է
 կերտոտ բամբասանքով, վիրաւորական հանա-
 քով, նենգամիտ ծաղրով:

Մարդկային կեանքի ուղին ծածկուել է
 խիտ և սուր փշերով: Անարդարութիւնը, ա-
 նօրինութիւնը և ամեն տեսակ սանձարծա-
 կութիւն խիտ, անանցանելի անտառի նման
 կանգնած են մեր ճանապարհին և արդելում
 են մեր ընթացքը դէպի արդարութեան, սէր
 և նշմարտութեան — դէպի Աստուծոյ ար-
 քայութիւնը երկրիս վրայ:

Պէտք է՝ որ մէկը այդ խիտ անտառում
 ճանապարհ բաց անէ և մաքրէ ծակող փշե-
 րը — իսկ այդ առանց աշխատանքի վերքեր
 ստանալու չի կարելի գլուխ բերել: Մարը բար-
 ձրանալը միշտ դժուար ու յոգնեցուցիչ է, բայց
 դրա փոխարէն իրաւիկի հրաշալի պատկերներ
 են յայտնուում առաջդ, իրաւիկի լայն հորի-

զոններ ես տեսնում, լերան կատարին ի՛նչպիսի մաքուր և կաղպուրիչ օդ ես ծծում, հրքան ազատ ես շնչում:

Մեր կենքը աստուածային արդարութեան կատարը բարձրացնելու ծանր ու տաժանելի աշխատանքից խոյս տալը ամօթ և մեղք է: Հարստանալու համար մարդիկ տաննակ օրեր ճանապարհորդում են չոր, ամառի անապատներում, անցնում են փոթորկալից, երկիւղալի ծովեր, լեռնային շղթաներ, սարսափելի անդունդներ: Օրական հաց ձարելու համար մարդիկ ովկիանոսների չառակն են խորասուզում մարգարիտ որսալու, անմատչելի ժայռերն են մաղցում՝ թռչունների թանկագին փետուրներ ձեռք բերելու, մրկների նման դեմնի խորքերն են մտնում և փոր փորում՝ զանազան մետաղներ ու քարածուխ հանելու համար:

Բայց միթէ՞ նշմարութեան ոսկին և եղբայրական սիրոյ մարդարիտը համապատասխան աշխատանքի արժանի չե՞ն:

Եթէ մենք, իրաւի, ուզում ենք զլուխ բերել մեր մերձաւորների իսկական բարօրութիւնը, ուզում ենք նրանց համար լաւ ապագայ ստեղծել՝ ամենից առաջ մեր և առհասարակ բոլորի ոյժերն ուղղենք դէպի արդարութիւն, հաւասարութիւն և եղբայրութիւն:

Շատ յաճախ մենք պատրաստ ենք լինում անձնուիրաբար աշխատելու արդարութեան գործի օգտին, առանց սեփական շահի մասին մտածելու, տալիս ենք թէ՛ մեր ոյժերը, թէ՛ ժամանակը, թէ՛ շանքերը. սակայն, միևնոյն ժամանակ և կարիք ենք զգում՝ որ մեզ համակրեն, սիրա տան: Եւ երբ ոչ ոք չի ուզում մեզ օգնութեան ձեռք մեկնել, այլ ամենքը ծաղրում, արհամարում են մեր արած բարի գործը, դատարկ, անպէտք ու անմիտ ձեռնարկութիւն են համարում նրան, երբ մեզ վրայ քարեր են շարում — մեր ձեռքերը թուլանում են և աշխատելու եռանդը կորչում: Այդ ամօթալի, մեղազործ, յանցաւոր փոքրօգութիւն է: Մենք մոռանում ենք Յիսուս Քրիստոսի, նրա առաքեալների, չի՛ն քրիստոնէական մարտիրոսների և դադափարի այն մշակների օրինակը, որոնց շնորհիւ արդարութեան սերմը աճել և բազմացել է մարդկանց մէջ:

Հիւանդը դեղ ուզում է ընդունել՝ թէ ո՛չ դովում է բժշկին, թէ հայհոյում. ուրախ ծափառով է զիմաւորում նրան, թէ չարացած՝ երեսն է դարձնում — բժիշկն այնուամենայնիւ հիւանդին չի թողնում և միայն այն բանի մասին է մտածում, թէ ի՛նչպէս օգնէ նրան,

ի՞նչպէս վերագարձնէ կորած ոյժերը, ի՞նչպէս նրան ոտքի կանգնեցնէ:

Այդպիսի բժիշկ եղիր քո թույլ եղբայրների հոգու համար:

Երբ մենք քաղցած ենք լինում և կերակուրը վերցնում ենք ուտելու՝ բոլորովին ուշադրութիւն չենք դարձնում՝ թէ այդ արդեօք ուրիշները համակրօ՞ւմ են, թէ պախարակում: Նոյնը պէտք է լինի նաև Աստուծոյ դորժի վրայ աշխատելիս:

Ճին քրիստոնեաներին ծաղրում, խելագար էին համարում, ուղում էին բանտերով, տանջանքներով ու գլխատումներով յետ կանգնեցնել նոր հաւատից — բայց նրանք հաստատ մնացին իրանց հաւատի մէջ, հաստատ պահեցին իրանց հայեացքները կեանքի վրայ և կրած տանջանքներով ու հալածանքներով նոյնիսկ թշնամիների մէջ յարգանք զարթեցրին դէպի քրիստոնէութիւնը:

Ուրեմն քրիստոնէութիւնը դատարկ սնապաշտութիւն չէ, մտածում էին կռապաշտները, քանի որ նրա համար մարդիկ այսպիսի յօժարութեամբ զոհում են իրանց կեանքը, ուրեմն այդ հաւատի մէջ մի բան կայ, որը աւելի թանկ է քան կեանքը, այդպիսով քրիս-

տոնեաների մէջ բարձր յարգանք է զարթեցնում դէպի Յիսուսի վարդապետութիւնը:

Ուրեմն քո զաղափարը, միտքը, համոզմունքը ուրիշներին յարգել տալու համար՝ ամենից առաջ պէտք է ինքդ յարգես և պատրաստ լինիս այդ բանը հաստատելու կեանքդ զոհ բերելով նրան:

Սրանից մի քանի տարի առաջ Մուխցարիայի մի զիւղը եկան մի քանի քարոզիչներ: Նրանք լսել էին, որ այդ զիւղը շրջապատուած լինելով բաղձաթիւ գործարաններով՝ փչացած ու անբարոյական է: Հարբեցողութիւնը, պոռնկութիւնը, հայհոյանքը, անասուածութիւնը, մշտական կռիւնները, սպանութիւնները այդ զիւղը մի փոքրիկ Սողոմ կամ Գոմոր էին դարձրել:

Առաջին շաբաթ օրը, երբ բանւորներն ստացան աշխատավարձը, արիւն - քրտինքով ձեռք բերած կոպէկները, իսկոյն և եթ վազեցին զինեւանները. կին և տղամարդ հարբած, խառնուել էին իրար: Այդ ժամանակ ներս մտան քարոզիչները. —

— Եղբայրներ, քոյրեր, ասում էին քարոզիչները, խելքի՛ եկէք, Աստծուց վախեցէք, խղճացէք ձեր կանանց ու երեխաներին: Տանք ձեզ սպասում են քաղցած ցրտից սառած ձեր բնասանիքները, իսկ դուք այստեղ ձեր վերջին կոպէկները խմիչքի էք տալիս: Ամբողջ շաբա-

Թր ճրի ու փոշու մէջ տշխատել էք, քրտինք
 Թափել միթէ նրա՞ համար, որ դաք այտոնդ
 արադի Թոյնով Թունաւորուիք, կորցնէք ձեր
 դասողութիւնը, խելքը, անասուն դառնաք,
 միթէ նրա՞ համար, որ տուն գնաք ինչպէս
 վայրենի գաղաններ և ուրախութեան, քէֆի
 փոխարէն ձեր երեխաներին ծեծ, հայհոյանք,
 ցաւ ու արտասուք տանէք: Ձէ՞ որ դուք
 մարդ էք, Աստուծոյ ստեղծուածն էք:

Այդ խօսքերին բանւորները չը հաւանեցին:
 Դէպի արդարութիւնը, մաքուր կեանքն արած
 կոչը նրանք ծաղրով, հայհոյանքով սպառնա-
 լիքով ընդունեցին: Քարողիչներն առաջին ան-
 յաջողութիւններից չը յուսահատուեցին: Ամ-
 բողջ շաբաթը անէտուն էին ման գալիս, խօ-
 սում էին աշխատանքի չը գնացած կանանց,
 երեխաների հետ, իսկ շաբաթ օրը նորից սկսե-
 ցին իրենց արշաւանքը ամուսինների ու հայ-
 րերի դէմ: Բարկացած բանւորները հայհոյան-
 քից ծեծի անցան և քարողիչներին լաւ թա-
 կելով՝ զիւղից դուրս գցեցին: Սրանք անարը-
 աունջ հպատակուեցին, սակայն հետեւեալ շա-
 բաթ դարձեալ այդ զիւղն էին և դարձեալ
 սկսեցին իրանց գործը, աշխատեցին խելքի բե-
 րել գոհճիկ, տգէտ բանւորին:

Հարբած բանւորները կատաղութիւնից կրակ

կարուեցին, սարսափելի անէծքներով վրայ
 Թափուեցին, արդարութեան քարողիչներին
 անշնչացնելու չափ ծեծեցին և վերջապէս, այդ-
 քանով էլ չբաւականանալով՝ բռնեցին զլիւսաոր
 քարողիչն և Քրիստոսի նման խաչը հանեցին,
 այն Քրիստոսի, որի մասին նա այնքան խօ-
 սում էր. և այդպէս խաչի վրայ մեխած՝
 անբարոյական երգերով նրան պտտեցրին զիւ-
 ղի փողոցներում և վերջապէս զիւղից դուրս
 տարան և պցեցին աղբակոյտի մէջ:

Հետեւեալ առաւօտ, հարբածութիւնից ուշ-
 քի՛ դալով՝ նրանք սարսափով հասկացան՝ թէ
 ինչ խիստ պատիժ է սպասում իրանց՝ մար-
 դասպանութեան համար: Նրանց կարծիքով
 ծանր պատիժն անխուսափելի էր: Բայց այդ-
 պէս չեղաւ: Ծեծուած, ջարդուած քարողիչ-
 ները քիչ կազդուրուեցին թէ չէ՛՝ կրկին իշան
 իրանց տանջողների մօտ և կրկին սկսեցին հե-
 ղութեամբ ու սիրով խօսել մոռացուած Աս-
 տուծոյ, հայհոյանքի ենթարկուած արդարու-
 թեան մասին: Սէրը չարութիւնից ուժեղ հան-
 դիսացաւ: Բանւորներն անկարող եղան դիմա-
 նալ ճշմարտութեան ոչժին, արտասուելով
 շրջապատեցին նրանց, որոնց մի քանի օր ա-
 ռաջ արտասուել էին տալիս. համբուրում էին
 նրանց ձեռքերը, ոտքերը, աղաչում էին, որ

1002
 0875

ներեն. երբու՞մ արին, որ նոր կեանք կը սկսեն. խնդրեցին, որ քարոզիչներն իրանց մօտ մնան:

Երկու տարի յետոյ այդ գիւղը անճանաչելի դարձաւ. դժողբը դրախտ դարձաւ: Բնակիչների արդարութիւնը, բնասնեկան խաղաղութիւնը, նիւթապէս ապահովութիւնը — ամբողջ դաւառում օրինակելի եղաւ:

Փչացած բանւորների կեանքում յառաջացած այդքան փոփոխութիւնն, իհարկէ, ո՛չ թէ կախուած էր նրանց մօտ եկած քարոզիչների թուից, այլ այդ քարոզիչների հոգեկան արժանիքներից, եռանդից, անխորտակելի սիրուց դէպի կորած եղբայրները, խորը համոզմունքից և այն հաստատուն հաւատից, որ բարին վերջիվերջոյ կը յաղթէ չարին, որ ճշմարտութիւնը կը յաղթէ սուտթեանը:

Իրաւի, չարիքը այնքան դօրեղ է, այնքան տիրաբար է իշխում աշխարհի վրայ ո՛չ թէ այն պատճառով, որ իսկապէս ուժեղ է, անյաղթելի է, այլ այն պատճառով, որ մենք թուլութեամբ ենք կուռում նրա դէմ, որ առաջին իսկ դիմադրութիւնից փոզրոզութեամբ թողնում ենք սկսած բարի դորժը, կողքի ենք քաշում և թողնում, որ կեանքն իր նախկին տխուր ուղիով բնթանայ:

Ո՛րքան յանախ է պատահում, որ չիմար ծաղ-

րանքը սառեցնում է մեր եռանդը և հիմքում խեղդում բարի սկզբնաւորութիւնը: Եւ մեր մէջ մարդիկ առհասարակ ծաղրում են ամեն ինչ — թէ՛ մարդու կրօնասիրութիւնը, թէ՛ անբարոյական կեանքից յետ կանգնել և մտքուր կեանք սկսելը, հարբեցողութիւն թողնելը, բնդհանուրի օգտին բարի գործ կատարելը — այդ բոլորի վրայ մարդիկ այժմ ծիծաղում են: Մի մարդ շատ ուղիղ է ասել, որ մենք այն պատճառով ենք ստիպուած լինում շատ անգամ արտասուել, որ շատ յանախ ծիծաղում ենք:

Եւ տխրալին այն չէ, որ յաճախ շուրջը չիմար ծաղր ես լսում, այլ այն է, որ շատերը նրանից վախենում են, թաղնում են, կարծես իրանց արած բարի գործից ամաչում են, ամաչում են ազնիւ մտքերից, լուսաւոր գաղափարներից: Շատերը ուրուակամներից ու տեսիլքներից չեն վախենում — իմանալով, որ այդ սուտ բան է, հիւանդ երեւակայութեան արդիւնք է, շատերը պատերազմի դաշտում քաջաբար կանգնում են թշնամու գնդակների սոռաչ, համարձակութեամբ յայտնում են երջմարտութիւնը — բայց վախենում են ծաղրից, ամբոխի ծուռ հայեացքից: Ինչպէս կրակից

շփոթուած են շրջապատողների աննպաստ կարծիքից:

Մի անգլիացի գրող պատմուած է հետեւեալ գէպքը. — փչացած զինուորներէ մէջ պատահմամբ մի աստուածապաշտ, կրօնասէր ու արդար զինուոր կար. նա սովորութիւն ունէր ամեն զինէր քնելուց առաջ աղօթել. ընկերները սկսեցին նրան ծաղրի ենթարկել, «ճգնաւոր», «տիրացու» անուանել: Նա ամաչեց, ընկերների ծաղրից վախեցաւ և սկսեց ծածուկ աղօթել: Ծածուկ աղօթելն էլ շատ անգամ չէր յաջողուած և նա քիչ քիչ մոռացաւ իր գովելի սովորութիւնը: Մի ծեր զինուոր, որ այդ բոլորին ականատես էր եղել, մի անգամ առանձին խօսեց փոքրօզի երիտասարդի հետ:

— Ես չեմ աղօթում, որովհետև փչացել եմ, ասաց նա, բայց դու, որ այդպիսի լաւ սովորութիւն ունէիր, այժմ ընկերներիդ ծաղրից վախեցած՝ չպէտք է թողնես աղօթքդ: Մի՞թէ կարող ես պատերազմի ժամանակ զուլիսդ գնդակներից թաղցնել — մի աղօթիր, բոլորս էլ կը տեսնենք, որ դու էլ մեզ պէս փչացել ես, բայց եթէ աղօթում ես, մեր ծաղրից չբարեկարգ է վախենաս:

Զինուորը սիրա առաւ. նորից սկսեց յաչանի

կերպով աղօթել: Ընկերներն էլ նորից սկսեցին նրան ծաղրի ենթարկել, բայց նա այդ բանի վրայ ուշադրութիւն չբարձրեց. ծաղրողները քիչ-քիչ լռեցին և վերջապէս մի քանիսն էլ սկսեցին նրա օրինակին հետեւել և երեկոներին աղօթել: Դրանց թիւը քանի գնաց շատոցաւ, և վերջապէս զինուորների մեծ մասը աղօթադրքեր մեռք բերեց և սկսեց կարդալ: Այնուհետև նրանց կեանքը շատ փոփոխութիւնների ենթարկուեց: «Մի կտոր թթխմորը թթուեցնում է ամբողջ խմորը» ասում է առաքեալներից մէկը, իսկ այդ, եթէ կորցրել է իր յատկութիւնը՝ քանակով որքան էլ շատ լինի — ո՛չ մի զին չունի և արդէն անպէտք է ամենքի համար:

Ընթերցող, ի՞նչ կլինենք մենք մեզ շրջապատող կեանքում. — բարութեան թթխմոր, թէ ոչժր կորցրած, անպէտքացած աղ: Կը գնանք մարդկանց մէջ Գրիստոսի հետ և նրա հետ էլ կը կրե՞նք և՛ ծաղր և՛ հաչհոյանք և՛ վիշտ՝ թէ մարդկային անարդարութեան և անառակութեան հետ միացած՝ կը ծիծաղենք աւետարանական խօսքի վրայ, ոչինչ կը համարենք Փրկչի սկսած զործը:

Երկու ճանապարհ կայ մեր առաջը. — թէ զրանցից ո՞րն է լաւ՝ ինքներդ ընտրեցէք:

Գ Ր Ք Ի Ս Ո Վ Ը

Սրանից մի բանի տարի առաջ Ռուսաստանի մի բանի նախնիներում սով էր: Ես վճռեցի զնալ այդ նախնիները, անձամբ տեսնելու ժողովրդի կարիքը և նրա չափը: Սովի մատնուած մի նախնիական քաղաքում ես զիմեցի նախնիականս: —

— Ասայէք խնդրե՛մ, ո՞ր դաւառը գնամ, որ կարողանամ պարզ հասկացողութիւն կազմել սովի տուած աւերածների ու վնասների մասին:

Նախնիական մատնացոյց արեց ամենքից խիստ սովի ենթարկուած մի դաւառ, և ես ճանապարհ ընկայ: Բայց վերջինիս վատութեան պատճառով այնքան ուշացայ, որ այլևս անկարող եղայ նախնիականի ցոյց տուած դաւառը գնալ: Ուստի վճռեցի Հէնց առաջին դաւառում կանգ առնել և քննել ժողովրդի դրութիւնը: Այդպէս էլ արի:

Մի դաւառում եմ, որտեղ ըստ պաշտօնական տեղեկութիւնների սովը այնքան էլ խիստ չէ: Մտայ մի զիւղ, որ վեց ամիս է սովի է մատնուած: Պատահում եմ մի զիւղացու: Ամբողջ հազուստը կարկատաններից է կցուած:

Երեսը դալկացած է ու կնձիռներով ^{ծած-} կուած: Աչքերը մի ինչ-որ դադանի, խորը թախիժ են արտայայտում: Ուսին զցած է մի տոպրակ, ներս ընկած կուրծքը դժուարութեամբ է շնչում և ծանր հլոււմ է: Ամբողջ կազմուածքը անկանելի կարիքի ու եղար սովորութեան ծանր դրոշմն է կրում:

— Ափճ, ո՞ւր ես գնում:

— Տուն: Տէրաէրի մօտ էի զնացել այլևր խնդրելու: Աստուած կարգը հաստատ պահէ մի փութ այլևր տուեց, տանն արդէն մի շաբաթ է կրակ չենք վառում, երկրորդ օրն է հացի կտոր չենք տեսել: Սովից պէտք է մեռնէինք:

— Ինչո՞ւ է քեզ այդպիսի դժբաղդութիւն պատահել:

Ի՞նչ ես ասում, պարո՞ն, խօս մենակ ինձ չէ, ամբողջ զիւղն առանց հացի է մնացել: Միայն Տէր-Գրիգորն է, որ մեզ պահում է, նա էլ չը լինէր, բոլորս կը մեռնէինք: Ինչ որ ունէր բաժանեց, հիմա ինքն էլ չզիտէ, թէ զարնան ի՞նչ ուտէ, ի՞նչ ցանէ,

Երկու վերստ անցնելուց յետո՛յ մի պատկեր տեսայ, որ երբէք չեմ մոռանալ: Տասը արնուոր մի փոքրիկ զիւղ է առաջիս: Խորձիթները կիսաբանդ: Ներսը դատարկ, այստեղ-

այնտեղ պատերի մօտ տախտակի կոպիտ նրստարանները: Տղամարդիկ բոլորը օտար երկիր աշխատանքի են գնացել. երեխաները՝ ուռած փորերով, դալուկ դէմքերով: Կանայք՝ ապուշի նման, գլուխները քաշ արել, կանգնած տեղերում մնացել են: Երևում է, որ դժբաղդութիւնը վերջին ծայրն է հասել. աչքերում արտասուներն է չորացել, սրտերում յուսոյ ոչ մի նշոյլ չի մնացել:

— Էլ սրանից աւելի ի՞նչ դժբաղդութիւն կարող է լինել, մտածում էի ինքս ինձ: Էլ ինչո՞ւ էին ինձ ուրիշ գաւառ ուղարկում իսկական սովը տեսնելու, քանի որ այստեղ, քաղաքից երկու ժամ հեռաւորութեան վրայ ամբողջ զիւղեր են հալում, ինչպէս որ գարնան վերջը հալում է ձեան վերջին մնացորդը: Այս թիւրիմացութիւնն ի՞նչպէս բացատրել, միթէ ոստիկանութիւնը, կառավարութիւնը չգիտէ՞ այս բանը: Քաղաք դառնալով խօսեցի դրա մասին:

— Ի՞նչու էիք յուզւում, հանգստացնում էին ինձ ոստիկանատանը: Դեռ թարմ, նոր մարդ էք, օտար տեղից էք եկել, այդ պատճառով է այդքան ազդել ձեզ վրայ: Իսկ մենք արդէն ընտելացել ենք: Հաւատացէք, որ մենք էլ սիրտ ունենք, բայց արդէն սովորել ենք ժողովրդի

դժբաղդութեանը, որ այժմ մեզ վրայ չի ազդում: Երբ հիւանդը աչքերիդ առաջ աստիճանաբար է հալում-մաշում, ոչինչ չէք նկատում, բայց երբ երկար բացակայութիւնից յետոյ էք տեսնում նրան, այն ժամանակ արդէն աչքի է ընկնում նրա հիւժուելը, և դուք համոզւում էք, որ նա դէպի մահն է դիմում:

Դրանք թէև ճշմարիտ, բայց սիրա կարատող խօսքեր էին: Ով գիւղին մօտ է ապրում, նա արդէն ընտելացել է նրա չքաւորութեանն ու աղիտութեանը, այլևս չի գգում դժբաղդութեան ամբողջ դառնութիւնը: Իսկ ով գիւղից հեռու է ապրում, նա արդէն սարսափով է տեսնում այդ թշուառ կացութիւնը:

Դիւղը այդ տեսակի մարդկանց յանախ ուղղակի յուսահատութեան է հասցնում:

Մտածեցէ՛ք, օրինակ, հետևեալ դէպքի մասին: Մի ուսումնական մարդ քաղաքից գիւղ է գնում ամառանոց: Դէպքի բերմունքով, նա սկսում է զրոյց անել գիւղացի մի երիտասարդի հետ:

— Ի՞նչ գրագէ՞տ ես, կարդալ դիտե՞ս, հարցնում է երիտասարդին:

— Ես ի՞նչ իմանամ, գիտե՞մ թէ չէ. մի բիչ մտածելուց յետոյ պատասխանում է երիտասարդը:

Ի՞նչպէս, միթէ չե՞ս իմանում, ինքզ կարգալ գիտե՞ս թէ չէ: Ուսումնարանում չե՞ս սովորել, խո՞մ այդ կը գիտենաս:

— Ուսումնարանում եղել եմ, լաւ էլ կարգալ գիտէի մի ժամանակ, բայց արդէն չորս տարի է անցել, և ձեռքս մի թղթի կտոր չեմ առել: Հիմա ինքս էլ չեմ իմանում՝ գիտե՞մ կարգալ, թէ մոռացել եմ:

— Իսկ ինչո՞ւ այս չորս տարում ոչինչ չես կարդացել:

— Շատ էի ուզում կարդալ, բայց դիրք չկար, հիմա էլ չեմ ուզում:

Ահա՛ ուրեմն, անանցանքի անառում լուսոյ մի ճառագայթ է երևացել, բայց կարճ ժամանակից չետոյ անհետացել է: Իսկ օրբան այդպիսի երիտասարդներ կան գիւղերում, որոնք հոգեպէս խեղդուում, կորչում են:

Գրքի պակասութիւնն զգում են ո՛չ միայն զիւղի երիտասարդները, այլև զիւղական բազանան, ուսուցիչն անզամ: Ծրագր վառւում է և պայծառ լոյս տալիս այնքան ժամանակ, որքան նրա մէջ իւր կայ, և երբ նորից ու նորից իւր չաւերացնենք՝ աստիճանաբար կը խաւարի և վերջապէս՝ բալորովին կը հանդչի:

Ի՞նչ անենք, ի՞նչպէս օգնենք, ի՞նչպէս վերացնենք գրքի սովը, որ տանջում է զիւղա-

ցիներին: Իրանք տեղացիք սովորել են այդ սովին: Ծիշտ որ մենք նման ենք ցրտի տակ սառչող ճանապարհորդին. — սկզբում նա աշխատում է տաքանալ, բայց հետզհետէ ցուրտը նրան յաղթում է, կապտեցնում, թմբեցնում և վերջապէս՝ յաւիտեանս քնացնում: Սառչելուց ազատելու համար ճանապարհորդին ցրնցում են, շարժում, աշխատում են արեան ընթացքն արագացնել, տաքացնել: Այդպէս էլ պէտք է ցնցել հոգեպէս սառած զիւղական երիտասարդներին, որոնք եղել են ուսումնարանում և որևէ բան սովորել են: Իւրրոցի միջոցով զարթնած ժողովրդի միաբը շարունակ պէտքէ աշխատեցնել, գիրք մատակարարելով:

Առանձին անհատներին կարելի է այդ բանը չը յաջողուի, ոչժերից բարձր լինի, ուստի հասարկութիւնը ինքը պէտքէ ձեռք առնէ այդ գործը:

Անբերրիութեան մեռցնող հետևանքների դէմ կռուելու համար զիւղերում հասարակական շտեմարաններ են շինում, հացահատիկ են հաւաքում: Անհրաժեշտ է նոյն տեսակ հասարակական շտեմարաններ կառուցանել նաև մտաւոր պաշարի համար, հարկաւոր է ընթերցարաններ, գրադարաններ հիմնել:

Գործը դժուար չէ: Սկզբում մի տասը — տասն և հինգ բուբլին բաւական է: Այնուհետեւ գիրքն ինքը իր համար ճանապարհ կր բանայ: Նա այնքան լոյս կը տարածէ, այնքան օգտակար բան կը սփռեցնէ, որ իր վրայ արած ծախսը առկասներով կը վերագործնէ:

Խելացի գիրքը պողատու ծառ է: Նա աշխատանք և ծախս է պահանջում միայն արնկելու ժամանակ: Իսկ երբ կը բռնի, կը կանաչի, այնուհետեւ իր պտուղներով տասնապատիկ կը վարձադրէ ակրօջը: Ուստի, քահանան, ուսուցիչը, առհասարակ ամեն մի գիտակցող մարդ, ինչ պաշտօնի էլ որ լինի, թող այդ ցաւի մասին մտածէ, թող օգնութեան հասնի գրքի սովը վերացնելու համար:

Քարոզեցէ՛ք, որ գրքի շահմարաններ ունենան, պաշար հաւաքեն, ծղեղէ՛ք ժողովրդի մէջ իմաստութեան, գիտութեան, ճշմարտութեան, բարութեան ու արդարութեան սերմերը:

Ժամանակ կը դաչ, որ հոգեկան սովը տեղի կտայ առատ հունձին:

Հ Ո Ւ Ն Ձ Ը Ա Ռ Ա Տ Է

Մի անգամ գիւղ էի գնում. — սփորական հասարակ գիւղ էր: Անծայր չբաւորութիւն, ծանր աշխատանք, մաքի և սրտի խաւար, մշտական հարբեցողութիւն: Օրը կիրակի էր. սրտի ցաւով էի տեսնում՝ թէ ինչպէս գիւղացիք թափառում են փողոցներում և չլիտեն՝ թէ ի՞նչ անեն: Ինձ մօտ կանչեցի մի քանի հօգի և ասացի, որ պատրաստ եմ նրանց համար Աւետարան կարդալու, եթէ ուզում են լսել: Կարդացի Յիսուսի չարչարանքներէ նկարագրութիւնը և յետոյ երկար զրոյց ունեցանք այն բանի մասին, թէ մարդը իր սրտի կատաղութեան հասնելու ընդունակ է, թէ նա կարող է գաղան դառնալ, ո՛չ խիղճ կը մնայ նրա մէջ, ո՛չ ամօթ, թէ նա ո՛չ մի չարութեան առաջ չի կանգ առնի: Աւետարանից մեր խօսքն առօրեայ կեանքին անցաւ, մեր սեփական վարձունքներին:

— Է՛հ, խօսեց մի գիւղացի, մենք էլ Քրիստոսին չարչարողներից շատ հեռու չենք գնացել, նրանցից շատ էլ լաւ չենք: Մենք էլ մեր արածը չենք հասկանում: Տեսնո՞ւմ եք որքան սրտառու է պատմուած, թէ ինչպէս Քրիստոս

տոս նախօրօք պատրաստուած էր իր չարչարանքին ու մահուանը: Իսկ մենք ի՞նչ ենք անում, նոյնիսկ նրա չարչարանքի շարթին՝ հարբում, ուտում-խմում, տաղեցնում ենք փորերը: Արազը վեղորօներով ենք կոնծում: Աստուծոյ Որդին իր արիւնը կաթ-կաթ հոսեցնում է մեզ համար, իսկ մենք քէֆով ու խնջոյքով չաղանում, արիւններս ենք շատացնում: Այ՛, աչսօր լսեցինք Աստուծոյ խօսքը և հիմա ամենքս էլ ամաչում ենք: Լսեցինք՝ որ Քրիստոս ասել է իր աշակերտներին՝ «Խաղաղութիւն ձեզ, ընդունեցէք Սուրբ Հոգին»: բայց մի՞թէ մենք կարող ենք ասել, որ մեր մէջ Աստուծոյ խաղաղութիւնն է տիրում, մի՞թէ նրա շնորհքը կա՞յ մեզ վերայ:

Այսպէս խօսեցինք մինչև երեկոյ: Երեկոյեան զարձեալ եկան նոյն մարդիկ և հետմեքս մի տասը հոգի ուրիշ գիւղացիներ էլ բերին: Խորհիթն ամբողջապէս լցուեց: Նորից կարգացինք, նորից խօսեցինք ժողովրդի ապիտութեան մասին: Յետոյ ես մի գրքոյկ կարգացի, որտեղ բացատրում էր՝ թէ հարբեցողութիւնը որքան վնասակար է մարդուն:

— Այ՛, նիշտ որ մեր իսկական բարեկամն ես, ասում էին ինձ գիւղացիք: Եթէ մեզ հետ շուտ-շուտ այգպիսի բաների մասին խօսող

լինէր, մենք աւելի բիչ կը հարբէինք: Է՛հ, կորած ենք, խաւար մարդիկ ենք: Ո՞վ է մեզ սովորեցրել, ու՞մնից խելօք բաներ լսենք. ծանրը է, ծանր մեր կեանքը, գանգատուած էին գիւղացիք:

Նրանք տուն գնացին ուշ գիշերին: Հետեալ առաւօտ վաղ ուրիշ գիւղացիներ եկան և պատմեցին, որ ինչպէս լսել են, երևի ես լաւ լաւ բաներ եմ կարգացել: Խնդրեցին, որ իրանց համար էլ կարգամ:

Այսպէս ամեն օր մի քանի անգամ գիւղացիք զալխս էին ինձ մօտ կարկացածս լսելու: Յետոյ սկսեցին զալ նաև կանաչք: Ես ի՞նչպէս կարող էի նրանց մերժել. քանի որ ուզում էին ինձնից Աստուծոյ խօսքը լսել:

Շատ անգամ գիւղի փողոցներից անցնելիս պատահում էի կանանց: Նրանք ինձ խորը բարևում էին և շնորհակալութիւն յայտնում:

— Ինչի՞ համար էք շնորհակալութիւն յայտնում, հարցրի ես զարմացած:

— Բարի խրատներով համար, բարեկամ, միշտ մեր գիւղացիները հարբում էին, իսկ այս քանի օրս ո՞չ մի կաթիլ օղի բերանները չեն առել: Է՛հ, միքանի ժամանակ մեզ մօտ ապրէիր, սիրելի՛ս, քո միջոցով մենք էլ կը լուսաւորուէինք:

Ամաչում էի այն զովասանքներից, որոնց ամենին արժանի չէի: Ի՞նչ էի արել այդ մարդկանց — մի քանի տող էի կարդացել, ուրիշ ոչինչ:

Ես զիւղից հեռացայ և մտածում էի, թե, որքան հեշտ է առաջ տանել սուրբ գործը, եղբայրներին օրնելու գործը: Ժողովրդի սրտի դուռը շատ երկար ձեռք էլ հարկաւոր չէ — նա շուտ է բացուում: Ինչպէս որ երաշտից չորացած հողը ծարաւի է ջրի, այնպէս էլ ժողովուրդը արդարութեան խօսքին է ծարաւի: Հնձի ժամանակը հասել է, հասել է, հնձողներ են հարկաւոր:

Ի՞նչպէս օգնենք զիւղացիներին, ի՞նչպէս լուսաւորենք նրան. — մտածեցէ՛ք զրա մասին, հոգացէ՛ք: Հուճճն առատ է, մշակներ են հարկաւոր!

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՓԻՆԼԱՆԴԻԱՅՈՒՄ

Շատ քիչ է պատահում, որ օգոստոս ամսին այնպիսի եղանակ լինի, ինչպէս այս անգամ էր: Պայծառ, աք օրեր էին: Կարծես զգալով իր մօտալուտ վախճանը, ժպտերես

ամառն իր վերջին հրաժեշտն էր տալիս մայր երկրին և մարդկանց իրանց խեղդուած, նեղ բնակարաններից բաց օդն էր հրաւիրում: Ես երկու ամբողջ օր ազատ էի և վեռեցի Փինլանդիա զնալ: Երկաթուղով ժամ ու կիսուայ ճանապարհ անցնելուց յետոյ, Փինլանդիայի խաղաղ, չետ ընկած անկիւններից մէկը հասայ: Կշտացած ձին ժիր վազում էր, թեթեւ կառքս առանց ցնցուելու, առանց աղմուկի առաջ էր սահում: Ուղին սեղանի նման հարթ էր. — ոչ մի կոշտ, ոչ մի փոս, ոչ մի քար չկար:

— Ի՞նչ հիանալի ճանապարհ է, ասում են ես կառապանին: Ձեռ էլ իմանում, թէ անիւներն ինչպէս են գլորում, կարծես կանգնած են:

— Այս ո՛ւմ ճանապարհն է:

— Ոչ ոքի, պատասխանում է կառապանը, յա ընդհանուրինս է, հասարակութեանը: Փինլանդիայում ճանապարհները բոլորն այսպէս են: Ամեն մի հողատերի որոշ տարածութիւն է տրւում, որտեղ նա պարտաւոր է ճանապարհ շինել և կանոնաւոր պահել: Եթէ օրեւէ մէկի սահմաններում ճանապարհը փչացած լինի, տանուաւորը հողատիրոջը մի անգամ նախազգուշացնում է, իսկ եթէ դրանից յետոյ էլ կարգի չը բերուի, ինքը շինել է տալիս

և ապա հողատիրոջից վերցնում ծախսը: Բայց այդպիսի դէպք համարեա բոլորովին չի պատահում: Ամենքն էլ հասկանում են, որ ճանապարհը բոլորին էլ հարկաւոր է, և եթէ կողակներ խնայելու համար լաւ ճանապարհ չը շինեն՝ տասնեակ ըուբլիներ արժեցող ձիւ եղ ու սալ կը փչացնեն:

Յիշելով մեր գիւղական ճանապարհը, ես մտածում էի՝ «Մի՞թէ ճիշտ որ ամենքը հասկանում են»....:

Մեզանից դէպի աջ տեսայ մի մեծ, դեղեցիկ շինութիւն: Պատերը բարձր, պատուհանները՝ լուսաւոր, շուրջը մեծ բակ:

— Այս ի՞նչ տուն է:

— Ուսումնարան է:

— Ի՞նչ ես խօսում, զարմացած հարցրի ես, սա կատարեալ պալատ է և ոչ թէ ուսումնարան, և այն էլ՝ գիւղական ուսումնարան:

— Է՛հ, այս դեռ ի՞նչ է, հպարտութեամբ ու քմժիծազով խօսում է կառապանս, որ ինքըն էլ Ֆինլանդացի էր: Մի եօթ-ութ վերստ այն կողմը նոր ուսումնարան է շինուում, մէկ այն տեսէք՝ ի՞նչ կասէք:

Ես ցած իջայ կառքից և մտայ ուսումնարանը: Այստեղ ամեն ինչ կարգին էր ու կանոնաւոր. աշակերտների համար՝ մեծ, լուսա-

ւոր սենեակներ. ուսուցչի համար՝ դեղեցիկ բնակարան իր բոլոր չարմարութիւններով: Ռուսաստանի դիւղերում ես այսպիսի բան չեմ տեսել:

— Մենք ուսուցչի մասին շատ ենք հոգ տանում, բացատրում էին ինձ Ֆինլանդացիները երբ տեսնում էին զարմանքս, — աշխատում ենք, ո՛չ մի կարիք չզգայ, ո՛չ մի նեղութիւն չը քաշի, որպէսզի ժիր, առոյգ լինի և կեանքից չը ձանձրանայ: Չէ՞ որ ուսուցիչը գիւղական խաւարի և տգիտութեան դէմ կրուողների առաջին շարքումն է կանգնած, առաջին հրացանաձիգն է. մեր մատաղ սերունդը նրանից պէտքէ սովորի եռանդուն և աշխույժ լինելը: Ուսուցիչը պէտք է ներշնչէ աշակերտին սիրով վերաբերուելի դէպի աշխատանքը: Իսկ այդ բոլորը նա ի՞նչպէս կարող է անել, եթէ չքաւոր լինի, վատ պայմանների մէջ դրուած լինի, ապրուստի միջոց ճարելու համար ստիպուած լինի՝ կողմնակի աշխատանքներ ունենալ: Եւ այդպիսի ճնշուած դրութեան մէջ նա կեանքին պէտք է նայէ որպէս մի ծանր բեռի, որպէս քաղցից չմեռնելու ամենավերջին մի միջոցի....:

Ես չիշեցի մեր խուլ, յետ ընկած գիւղերը, նեղ, կիսաքանդ ուսումնարանները, ուսուցչի փոքրիկ խուցը, որի չորս կողմից, ծակ ու ճե-

ղից վզվզում է քամին: Եւ մի խղճահարու-
թիւն, մի տեսակ վիրաւորանք զգացի մեր
այդ չափ յետամնայութեան պատճառով: Ինչ-
պիսի ծանր, սարսափելի պայմանների մէջ է
աշխատում մեր զիւղական ուսուցիչը: Եւ ար-
դեօք երբ պէտք է մեր զիւղական ուսուցի-
չըն էլ կանոնաւոր օթեւան ունենայ: Ծճա
կհասնի, արդեօք, այն ժամանակը, երբ մեր
զիւղերում ամենալաւ բնակարանները կլինին
ոչ թէ զինեաներն ու խանութները, այլ ու-
սումնարաններն ու ընթերցարանները:

— Այդ դեռ ոչինչ, ասում էր ինձ իմ տան-
տիրուհին, որի մօտ իջեանել էի, Ֆինլանդա-
ցիները դպրոցներով չեն բաւականանում. նրանք
մտադիր են զիւղական համալսարաններ հիմ-
նել, որպէսզի չաչտնի զիանականները, ամե-
նալաւ պրօֆեսօրները ամեն տեղ ճանապար-
հորդեն և իրանց մասնագիտութիւնից դասա-
խօսութիւններ կարդան:

Այո՛, այստեղ շատ են աշխատում ժողովրդա-
կան դպրոցի վրայ: Իրանց սիրելի զաւակի
նման խնամում են նրան և այդ պատճառով
էլ ժողովուրդը խաւարի մէջ չի ապրում: Տե-
սէ՛ք, թէ ի՞նչպէս են մշակուած նրանց հոգե-
րը: Այստեղի հոգն անպէտք է, աւազ ու քար
է, բայց Ֆինլանդացին նրան պտղատու և օգ-

տակար է դարձրել: Թէկուզ աշխարհի ամե-
նահեռաւոր ծայրում հողը պարարտացնելու
և մշակելու վերաբերմամբ մի փոքրիկ զիւա
լինի՝ Ֆինլանդացին իսկոյն և եթ օգտուում է
այդ զիւտերից: Ֆինլանդացիք բոլորն էլ զրա-
գէտ են և լրագիր են կարդում: Եւ լրագրնե-
րն էլ դարձանալի կերպով խելօք և ժողովրդ-
դի համար օգտակար նիւթեր են տալիս: Ֆին-
լանդական լրագրներում գրուում են ամեն ինչ,
որ կատարուում է աշխարհում, տօների քաթիւ
քարոզներ են գրում, անտեսութեան վերաբե-
րեալ խրատներ: Անծանօթ մարդը նոյնիսկ վի-
րաւորում է, որ ոչնչով չի կարող զարմացնել
Ֆինլանդացի զիւղացուն: Մի ուսումնական
ուսւ իր նոր ստացած ուսուերէն լրագրում կար-
դացել է մի նոր զիւտի մասին և ուղեցել է
Ֆինլանդացի հասարակ զիւղացիներին տեղե-
կութիւն տալ այդ զիւտի մասին: Վերջիններս
սակաչն՝ կտրել են նրա խօսքը. —

— Է՛հ, պարոն, մենք արդէն զրա մասին
վաղուց գիտենք:

Տօներին բոլորը եկեղեցի են գնում: Իսկ ում
տունը որ եկեղեցուց հեռու է, հաւաքւում են
միասին մի տեղ և Աւետարան են կարդում,
սաղմոսներ են երգում: Դրանից յետոյ սկսում
են լրագիրներ կարդալ, խօսել առօրեայ դէպ-

բերի, իրանց մասնաւոր և հասարակական գործերի մասին: Եւ ամենքը խօսում են հանդարտ, քաղաքավարի, խելօք:

Մի անգամ, ճաշից յետոյ, ինձ հիւրընկալող բնտանիքի հետ սունկ հաւաքելու գնացի: Մեզանից մէկը ժամացոյցը կորցրեց: Շատ որոնեցինք, բայց չը գտանք:

— Աչինչ, հանգստացնում էր տանտիրուհին, կը դանուի, էգուց կիրակի է, քահանային մի նախակով կիմացնեմ, եկեղեցում ամենքին կը յայտնէ և ով որ գտել է կը բերէ կը տայ:

— Մի՞թէ ուղիղ էք ասում, վարմացած և չը հաւատալով հարցրի ես:

— Անպայման: Մի քանի ժամանակ առաջ մեր ծանօթներից մէկը այստեղ գալիս իր քսակըն էր կորցրել՝ մէջը հարիւր քսան ռուբլի: Շատ ման եկանք, չը գտանք: Մի քանի օր յետոյ մի գիւղացի բերեց և ամբողջութեամբ յանձնեց տիրոջը:

Առհասարակ ինչքան էլ թանկազին բան կորչի, քահանան եկեղեցում յայտնում է, և ով որ գտել է՝ անպատճառ վերադարձնում է տիրոջը: Շատ անգամ էլ, երբ մէկը մի որևէ բան է գտնում, բերում քահանային է տալիս և կորցնողն էլ սրան է դիմում և ստանում: Կորուստը գտնողին ոչ մի վարձատրութիւն չէ

տրւում, որովհետեւ այդ սաստիկ վերաւորանք է համարում:

Այս բոլորն այնքան նոր, այնքան անսովոր, միեւնոյն ժամանակ և այնքան լաւ բան էր, որ ես աւելի ու աւելի համոզում էի, որ մենք զեռ շատ ու շատ չեա ենք Ֆինլանդացիներից և մեր առաջ զեռ ահագին գործ կայ կատարելու:

Միեւնոյն ժամանակ ես տեսնում էի, թէ ինչի՞ վրայ պէտք է աշխատենք մենք և թէ դէպի ո՞ր կողմը պէտք է դարձնենք մեր տգէտ դիւղացիների կոպիտ և անտանելի կեանքը: Հարկաւոր են աշխատաւորներ, ժողովրդի շահերին նուիրուած մարդիկ:

Յինչանդիայում երկու օր ապրեցի և այդ կարճ ժամանակում կատարելապէս հանգրստացրի թէ մարմինս և թէ մանասնդ՝ հոգիս:

Ուրախ սրտով վերադառնում էի հայրենիքս: Երկաթուղու կայարանում, սեղանի վրայ մի Ֆինլանդերէն Աստուածաշունչ էր դրած: Այդ նրա համար է, որ Ֆինլանդացին կայարանում էլ անդօրծ չը մնայ: Երկաթուղուն սպասելիս նա կը կարգայ Աստուածաշունչը և կը թարմացնէ միտքն ու սիրտը:

— Այո՛, այո՛, մտածում էի ես, այս երկրում ոչ միայն կտօքի ու սալի ճանապարհներն են

հրաշայի ու հարթ, այլև այն նանապարհնե-
րն են գեղեցիկ ու լաւ շինուած, որոնք տա-
նում են զէպի աստուածային ճշմարտութիւնը,
զէպի լոյսը, բարին և մարդկային խելացի
կեանքը:

Գ Ի Բ Ք Ը Գ Ի Ի Ղ Ո Ի Մ

Մի անգամ գնացի ժողովրդական ընթերցա-
նութեան համար գրքեր հրատարակող բարեկա-
միս մօտ: Նրա սենեակում նստած, զրոյց էինք ա-
նում: Պահարաններում, պատուհաններում, ա-
թոռների վրայ թղթի գրոտած թերթեր են
թափուած, գրքեր են դարսած: Դիմազէմը, սե-
ղանի վերևը, ոսկեգոյն շրջանակի մէջ տպակու-
տակ մի հինգ-բուբլիանոց թղթադրամ է քաշ
արած:

— Այս ի՞նչ բան է, հարցնում եմ ես զար-
մացած, այս հինգ բուբլիանոցն ինչի՞ է այս-
պիսի պատուի արժանացել:

— Ինձ համար այդ շատ թանկագին փող
է, պատասխանում է բարեկամս: Եթէ ես մի-
ջոցներ ունենայի, ո՛չ թէ այդ թողթը շրջա-
նակի մէջ կը դնէի, այլ ոսկով կը պատէի: Իս
կեղտոտ է, երևում է, որ հազարաւոր կոպիտ

աշխատաւոր ձեռքերից է անցել, քրքրուել է,
շատ է կեղտոտուել, իւզոտուել, բայց հաւա-
տում էք, որ երբ ես այդ հինգ բուբլիանոցն
ստացայ, համբուրում էի, արտասուելով համ-
բուրում էի: Որովհետեւ դա մի վկայ է, որ
բարի, խելացի խօսքը մարդկանց սրտի վրայ
ոյժ ունի, ազդեցութիւն ունի: Շատ անգամ
պատահում է, որ հոգեպէս յողնում եմ, մտքի-
ցըս անցնում է, որ իզուր եմ աշխատում, չար-
չարում, որ գրքով ու քարոզով չի կարելի
չարիքը ոչնչացնել, ինչպէս որ խօսքով չի կա-
րելի հանգստացնել այլեկոծուած, կատաղած
գետը: Բայց երբ նայում եմ այդ թղթադրա-
մին, նորից ոյժերս վերականգնում են, նորից
եռանդի եմ գալիս, նորից սկսում եմ հաւա-
տալ, որ ամեն մի սրտալի, անկեղծ խօսքը
միշտ նանապարհ կը գանի զէպի մարդկային
օիրար: Ահա ձեզ պատմեմ. — ես մի փոքրիկ
գրքոյկ էի տպել, որի մէջ այն միտքն էի յայ-
տնում, թէ մարդիկ իրար չպէտք է հայհոյեն,
թէ հայհոյանքը անարժան ու ամօթ բան է:
Առանց ինձ գովելու ու պարծենալու, պէտք
է ասեմ, որ այդ գիրքը ոգևորութեամբ էի
գրել, գրել ո՛չ թէ թանաքով, այլ սրտիս արիւնով:
Գիրքը լաւ էր տարածուած: Շատ մարդիկ ե-
կան ինձ մօտ այդ գրքի համար շնորհակալու-

Թիւն չայանելու: Մի օր էլ մի նամակ եմ րստանում Հեռեկայ ստորագրուած թեամբ. «Ա. դաւառի Գ. գիւղացիներ»: Նամակում գրած էր, որ իմ գրքոյկը հասել է չիշեալ գիւղը, որ մի քանի հոգի կարգացել են և հաւանել: Յետոյ գիւղացիներից ժողով են գումարել և ժողովում էլ կարգացել: Բարի ու անկեղծ խօսքը կայծակի ուժով լսողներին սրաին է գիպել: Այդտեղ և եթ վճռել են, որ դիւղում ոչ ոք հայհոյանք չանի. ամենքն էլ վճռին ստորագրել են, իսկ գրքի հեղինակին, որպէս վարձատրուած թիւն, հինգ ըուրի են հաւաքել և ուղարկել: Ի՛հ, ասացէք, ի՞նչպէս այդ հինգ ըուրիւնսոյը շրջանակի մէջ չը պահէմ: Զէ՞ որ դա հազարաւոր ըուրիանոցներից թանկ արժէ և վարձատրում է իմ ամբողջ կեանքի աշխատանքը:

Այդ խօսքերով վերջացրեց իր բացատրուած թիւնը ժողովրդի համար գրքեր գրող բարեկամս:

Անկարելի էր նրա ասածներին չը հաւատալ: Իւրոտուած, կեղտոտ հինգ-ըուրիւնոցը, չիրաւի, շատ լաւ ապացոյց էր, որ բարի սերմը երբէք անօգուտ չի կորչի, որ անպատճառ մի տեղ իր համար արգաւանդ հոյ կը գտնի, և որ գիւղն այդ տեսակէտից շատ լաւ անպարէղ է:

Գիւղը տգէտ է և խաւար, գիւղը հարբեցող է և աղքատ, բայց ոչ թէ այն պատճառով, որ առհասարակ գիւղը միշտ այդպէս պէտք է լինի, ոչ թէ այն պատճառով, որ նրան այդ է վիճակուած, որ այլ կերպ չի կարող լինել, ոչ, այլ այն պատճառով, որ գիւղական խաւար մթնոլորտը շատ քիչ է լոյս մտնում:

Մի գրող պատմում է, թէ ինչպէս մի հասակաւոր գիւղացի գանդատուում էր. —

— Զասիլ ժամանակս շատ վատ բաներ եմ արել, — ինչո՞ւ, որովհետեւ ուսումնարաններ չկային, ուսումնարաններ: Աստուած տայ, որ դուք մեզ պէս չապրիք, տպրեցէք աւելի լաւ, որ մարդիկ չիշեն ձեզ, ողորմի տան:

«Ուսումնարան չկար» գանդատուում է այդ գիւղացին, որ միայն ձերուած թեան օրերում է հասկացել չարիքի իսկական պատճառը — տգիտութիւնը: Ուսումնարան չկայ, բայց ո՞րտեղից պէտք է լինի այդ ուսումնարանը, գիւղացին ո՞րտեղից ձեռք բերի լոյսի, բարու, նշմարիտ — եղբայրասիրական կեանքի հասկացողութիւնը: — Կողմնակի մարդիկ պէտք է գիւղին օղնութեան հասնեն: Ասել, որ իբր թէ գիւղում մի բան գլուխ բերելն անկարելի է, այդ բանբաստանք կը լինի: Արդարութեան ու

եղբայրասիրութեան խօսքը ամեն անդ իր ոչ ժն ունի:

Տեսէ՛ք, մարդը հայհոյանքի դէմ մի լաւ գիրք է գրել և բարի խօսքը ո՞րքան ուժեղ կերպով է զարկել մարդկանց սրտերին: Եւ այդ միակ, բացառիկ դէպքը չէ: Մի ուրիշ գիւղում գիւղացիք ընթերցարանի մասին են կարգացել և իսկույն իրանց գիւղում էլ ընթերցարան են բացել, իսկ քանի-քանի մարդիկ են զրքերից սովորել, թէ ի՞նչպէս պէտք է հողը մշակել, ի՞նչպէս հիւանդութիւնների դէմ կուռել: Գրքի տուած օգուտները թուելն անգամ զբժուար է: Եւ մեր ժամանակներում նոյնիսկ աւելորդ է լաւ գրքի օգտակարութեան մասին խօսելը: Սմբողջ հարցը նրանու՞մն է՝ թէ ի՞նչպէս կազմակերպել գիւղերում գրքեր տարածելու գործը:

Դրան կարող են շատ նպաստել շրջիկ գրավաճառները, որոնք գիւղից-գիւղ անցնելով կը տարածեն օգտակար գրքերը ժողովրդի մէջ: Շրջիկ գրավաճառներն իրանք պէտք է գրագէտ լինին, որ գիւղացիների համար կարգան իրանց ծախած գրքերը, պատմեն, հասկացնեն:

Եւ գիւղացին ուրախութեամբ կը գնէ լաւ ու հետաքրքիր գիրքը:

Գրքեր տարածելու գործը յաջողութեամբ

կարող են կազմակերպել գիւղական հասարակութիւնները, իսկ որտեղ այդ անկարելի է, գիւղի քահանան, ուսուցիչը, գիւղի ընթերցասէր երիտասարդները: Այդ պէտքով բան չէ: Կարելի է քաղաքից գումարով գրքեր գնել և այդ դէպքում բաւական զիջում են անում, ուրե՞մն գիրքն աւելի էժան կը նստի և կը ծածկէ իր նանսպարհածախսը: Վերջին ժամանակներս Կառավարչական Սենատը մի բացատրութիւն տուեց, որի հիման վրայ զեմտալիները, այսինքն, գաւառական և նահանգական ինքնավարութիւնները, ո՞չ միայն իրաւունք ունին գրքեր վաճառելու, այլ և պարտաւոր են ժողովրդի մէջ գրքեր տարածել: Այդ նպատակի համար յատուկ գրավաճառներ են վարձուած, որոնք պատրաստ են շրջել գիւղերում և գրքեր տարածել:

Ամեն գիւղում կարելի է որեւէ մարդու մօտ որոշ թւով գրքեր թողնել, որ նա էլ իր կողմից աշխատի տարածել: Կարելի է գրքեր վաճառել նաև հիւանդանոցներում, եկեղեցիների դռանը: Գիւղեւում այնպիսի գիւղացիներ կան, որոնք հիւանդոտ են և երկրագործական աշխատանքի անընդունակ — դրանք կարող են գրքերի վաճառումով զբաղուել: Իսկ ձմեռը առողջ գիւղացին էլ, անդորձ նստելու փոխարէն, թո՛ղ այս սուրբ գործին նուիրուի: Ամեն

գրավածաւ կարող է նոյնիսկ նիւթապէս օգտուել: Օրինակ մի բուբուց 20-25 կոպէկ իրան կը մնայ: Իսկ ձմեռ ժամանակ 30-40 կոպէկն էլ վատ աշխատանք չէ: Շատ զիւրացիներ զարնանն էլ այդքան չեն կարողանում աշխատել:

Այդպիսի կանոնաւոր կազմակերպութիւնից չեւոյ օգտակար զիրքը կը հեղեղի զիւղերը: Իսկ առայժմ գրավածաւթիւնը շատ վատ պայմանների մէջ է գրուած: Պետութեան հաշիւներից երևում է, որ Ռուսաց տէրութեան մէջ քառասուն և վեց հազար մարդուն միջին թւով մի գրավածաւանոց է գալիս: Աւելորդ չէ այսանկ յիշել, որ միևնոյն ժամանակ ամեն մի զինեաւորը գալիս է հազար մարդու: Այսինքն, այնտեղ, ուր առուտուր է լինում և ժողովրդի հաշուով պահուում է քառասուն և վեց (46) զինեաւոր, կարողանում է պահել մի գրավածաւանոց: Ուրեմն, զինեաւորը 46 անգամ աւելի շատ են, քան թէ գրավածաւանոցները: Ահա թէ ինչո՞ւ է ժողովուրդը խաւար, ագէտ, հարբեցող, աղքատ: Նա պէտք է 46 զինեաւոր կողքից անցնի, որ հասնի մի գրավածաւանոցի:

Վերջին ժամանակներս զիւղացիների մէջ լուսաւորութիւնը տարածելու փորձեր են անում,

բայց որքան որ արուել է, շատ ու շատ չընչին է: Տգէտ ժողովուրդը շատ է, թանձր խաւարը պատել է նրան և մեծամեծ եռանդ ու ոյժեր են պահանջուում, որ նրա մէջ լոյս մըտցնեն:

Արդեօք չե՞ն գտնուի մարդիկ այդ նոր, բարի գործին ծառայելու համար:

Մ Ի Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Հնուց մնացած սովորութեամբ՝ մի քանի ժողովուրդների մէջ շատ գործեր ընկերութեամբ են անում: Օրինակ, հայերս դարնան բացուելուն, Զատիկին կամ Վարդապետին ամբողջ զիւղով մատաղ ենք անում: Եւ ոչ մի զիւղացի, որքան էլ նա չքաւոր լինի, իրան հեռու չի պահում այդ ընկերական գործից, մի որեւէ կիրպով մասնակցում է նրան:

Այդ մի շատ գեղեցիկ սովորութիւն է, որը հարկաւոր է մացնել նաև ուրիշ գործերի մէջ, որովհետև վերջինս որքան էլ որ դժուար լինի, եղբայրական միութեան ու համերաշխութեան առաջ չի կարող զիմանալ և անպատճառ զլուխ կը զայ:

Սազմոսերգու Դաւիթ մարգարէն իր սրբա-

զան երգերից մէկում ասում է՝ «Ո՛րքան լաւ ու գուրեկան է, երբ եղբայրները միասին են ապրում»:

Մենակ գործ անելը, մարդու համար շատ դժուար է: Սմեն մի գործ աւելի լաւ է առաջ գնում, երբ միացած ուժերով է կատարւում: Երբ մարդիկ իրար օգնում են՝ աշխատանքը թեթեւանում է: Երբ ուրախանում ես և քեզ հետ ո՛րիշ ուրախացողներ էլ կան, ուրախութիւնդ կրկնապատկւում է: Երբ սիրարդ ծանր վշտից ծանրացած է և վշտիդ ընկերակից ունիս, բեռդ թեթեւանում է: Իզուր չեն ասում, որ ընկերովի մեռնելն էլ հեշտ է: Այդ պատճառով էլ շատ լաւ է, երբ մի ընդհանուր գործ կայ, որի շուրջը խմբւում են մարդիկ:

Մեզանից անեն մէկն իր սաղն է ածուծ, ամեն մէկն իր գուռնան է փչում: Սմեն մէկն իր գործը, իր մտածողութիւնը, իր նպատակը, իր օգուտն ունի, որոնք շատ անգամ դէմ են ուրիշներին: Այդպիսով, որքան առաջ ենք գնում, աւելի ու աւելի օտարանում ենք իրարից, կորչում ենք մեր հոգեկան փոխադարձ կապը: Իսկ առանց այդ կապի մարդու սիրտը շատ է ծանրանում, ինչպէս որ մարմինն առանց տաքութեան մրսում է, այնպէս էլ հոգին առանց փո-

խադարձ սիրոյ, առանց փոխադարձ կապի՝ սառչում է: Հոգեկան կապ կարող են լինել որևէ ընդհանուր բարի գործի մասին ունեցած հոգսերը, մտածմունքները: Ինչպէս որ ցուրտ եղանակին տաքանալու համար միևնոյն խարոյկի շուրջը հարիւրաւոր մարդիկ են հաւաքւում, այնպէս էլ ընդհանուր գործը բոլորին մօտեցնում, մտերմացնում է, լուսաւորում է իր նուրբ, փրկարար լուսով, յանուն լաւ գործի տարացնում է եղբայրական համերաշխ սիրոյ ջերմութիւնով:

Այդ պատճառով մենք ուզում ենք մի բարի գործ ցոյց տալ, որն այնքան անհրաժեշտ է մեր հայրենիքի ամեն մի խուլ անկիւնում և որը մատչելի է նոյնիսկ շնչին նիւթական միջոցներ ունեցող, բարեխիղճ մարդկանց ամենափոքր խմբին անդամ:

Մեր խօսքը ընկերութեամբ զրբեր գնելու մասին է: Մեր ընթերցողների մեծամասնութեան համար երեք-չորս բուրլի նուիրելն ուժից բարձր չէ, իսկ 10-15 հոգուց շատ խրճիկ կարող են կազմուել, որոնց անդամներն առանց դժուարութեան տարեկան 5-10 բուրլի նուիրեն բարի գործին:

Մեր օրերում նոյնիսկ 3-4 բուրլիով կարելի է բաւական թւով օգտակար, խելացի ու լաւ զրբեր գտել: Փառք Աստուծու, այժմ մեր

մէջ էլ սկսել են քիչ-քիչ օգտակար զրբեր
ուպելու մասին մտածել: Մի քանի կուպե-
կի կարելի է արդէն մի գիրք ձեռք բերել:
Մէկ-երկու տասնեակ խելացի գիրքն էլ կա-
րող է խաւար անկիւնները բաւականաչափ
լոյս մտցնել, զարթեցնել թմրած միտքը, շատ
բարի զգացումներ շարժել մարդկանց մէջ:

Ընկերովի գնած զրբերն ընթերցողներին ի-
րար կը մօտեցնեն, կը մտերմացնեն, մտքի փո-
խադարձ շփումն առաջ կը բերեն, խօսակցու-
թիւնն աւելի բովանդակալից, օգտակար կը
զարձնեն:

Միացած ոչժող թանկագին զրբեր գնելն էլ
հնչա է: Շատ լաւ զրբեր կան, որոնք մենակ
չես կարող ձեռք բերել, որքան էլ որ աշխա-
տես. ինչպէս օրինակ Աստուածաշունչը, զիւ-
ղանտեսութեան վերաբերեալ զրբեր և այլն:

Այդպիսի զրբերից թէ հոգու, թէ խելքի
և թէ տնտեսութեան համար անվերջ օգուտ-
ներ կարելի է ստանալ, բայց գները թանկ են,
շատ անգամ երեք-չորս բուրլի: Մի մարդը
միանգամից այդքան փող չի կարող վճարել,
ուստի, շատ խելօք գործ կը լինի, եթէ միա-
ցած ոչժերով գնուին և միասին էլ կարգա-
ցուին: Շատ անգամ մարդ ինքը տեղ-տեղ չի
հասկանում կարդացածը, ընկերդ կարող է

հասկանալ, և այդպէս, իրար օգնելով, թէ նիւ-
թապէս, թէ բարոյապէս ու մտաւորապէս բու-
լորդ էլ օգուտ կստանանք:

Միքանի զիւղերում արդէն ընկերովի գիւ-
ղատնտեսական մեքենաներ են ձեռք բերել քա-
ղելու, ձեծելու, մաղելու և այլն: Փամանակ
է նաև մտքի ու սրտի մշակման մասին մտա-
ծել: Առաջժամ մեղ մատչելի, ամենահեշտ մի-
ջոյր-զրբեր են: Մեր պայմանները, կեանքի
հանդամանքները դեռ ևս այդ քանը հաղիւ-
են թոյլ տալիս. ուրիշ շատ միջոցներ էլ կան
մեր լուսաւորութեան դործն աւելի չաշող ա-
ռաջ տանելու համար, բայց մեզնից անկախ
պատեհաներով դեռ ևս անկարող ենք այդ մի-
ջոցներին դիմել: Գոնէ զրբերի մասին մտածենք:

Կարելի է կը հարցնէք, ինչպէս բաժանենք
գնած զրբերը: Իրա պատասխանն այս է—ին-
չու պէտք է բաժանենք, թող միշտ էլ միա-
ցած լինի այդ հարստութիւնը և նրանից թող
ամեն մարդ էլ օգտուի, նոյնիսկ փող չվճա-
րողները: Միքիչ էլ մեր եղբայրների համար
յոհաբերութիւն անենք, նրանց էլ օգնենք:

Լաւ գերբը ջրհորի նման, աղբիւրի նման
մի բան է: Զրհորից կամ աղբիւրից ինչքան
մարդ էլ որ ջուր խմէ, չի ցամաքի: Այդպէս
էլ լաւ գիրքը: Մի 5-10 հոգի ընկերովի մի

բանի զիրք զնեցէր — թող հարիւր հոգի կարգան, խելք սովորեն, լուսաւորուեն:

Բաշկիրները, որ կիսալայրենի թաթարական մի ժողովուրդ են և անապատում են ապրում — մի գեղեցիկ սովորութիւն ունին. — անապատում ջրհորներ են փորում, բերնին աման կախում, որ անցորդները, հեռաւոր երկրներից եկող ճանապարհորդները, շողից չոգնած, ծարաւից պապակած օտարականները ջուր խմեն, հովանան, հանգստանան: Եւ տասնեակ տարիներ մնում է ջրհորը. հարիւրաւոր ու հազարաւոր մարդիկ ջուր են խմում այն տեղից, զովանում:

Ննորհակալութիւն ջրհորը շինող բարի մարդուն, ոչ որ նրա անունը չգիտէ, բայց Աստուած գիտէ:

Մեր շուրջը մերի, անջուր, ցամաք անապատ է: Կենդանարար ջրի շատ աղբիւրներ ու ջրհորներ են հարկաւոր: Ժողովուրդը պապակում է հողեկան ծարաւից:

Եկէք ջրհորներ փորենք, գրքեր տարածենք, կարդանք, մենք էլ լուսաւորուենք, աչքերս բաց անենք, ուրիշների էլ աչքերը բանանք: Յետ ընկած գիւղերում համեստ, առանց աղմուկի առաջ տանենք մեր փոքր գործը, որ Աստուծոյ առաջ շատ մեծ է:

Յիսուսն իր աշակերտներին քարոզելու ուղարկելիս հետեւեալ պատուէրը տուեց. —

«Ով որ իմ փոքր եղբայրներից մէկին մի աման սառը ջուր տայ, եղծարիտ եմ ասում ձեզ, որ նա կստանայ իր վարձատրութիւնը»:

Խ Ս Ր Ո Յ Կ Ը

Կատաղի ծմեռ է: Սառնամանիքն աւելի ու աւելի ստատկանում է: Թռչունները թռած տեղերն, օդում սառչում են: Մարդիկ ցրտից կծկւում են և սառած քթերը, թշերը տրորելով, քայլերն արագացնում, որ տաքանան:

— Այսպիսի ժամանակ մի տաք անկիւն ունենայն ի՞նչ լաւ բան է, մտածում են ամենքը և տաքանալու տեղ փնտռում: Բարեբախտաբար ահա կրակ — ուրեմն կը տաքանան:

Փողոցի մէջտեղը մի խարոյկ է վառած. փայտի կտորները ճարճաթիւնով այրւում են, բոցավառվում և շուրջը կենդանարար ջերմութիւն տարածում: Շարունակ խարոյկի շուրջը մարդիկ են խմբուած: Ահա լուսացքը շայակին մի լուացարար կին. նրա ճանապարհը հեռու է, իսկ ձեռները կապտել են, քիչ է մնում մատները թափուեն. և եթէ նա մատներից

զրկուի, իր չորս եղբայրների հետ պէտք է քաղցից մեռնի: Բայց ահա տեսնում է խարոյկը, մօտենում է նրան, տաքանում է և խարոյկը վառողներին օրհնում: Նրա կողքին կանգնած տաքանում է մաշուած հագուստով մի արհեստաւոր, որ նոյնպէս ամբողջ մարմնով դողում է. ի՛նչ կանէր, եթէ խարոյկը չը լինէր: Նրա էլ ամբողջ ընտանիքը պէտք է առանց մի կտոր հացի մնար: Բայց ոչ ի՛նչ, հոգս չէ, խարոյկի մօտ մի քիչ տաքացաւ — կարող է ճանապարհը շարունակել: Այդտեղ կանգնած է նաև խանութում ծառայող մի պատանի: Արտասուքի կաթիլները գլորուել են նրա աչքերից և երեսի վրայ սառել — մնացել: Պատանին, կրակի բոցերից տարուած, փայտի կտորով խարոյկն է խառնում: Եւ ամենքն էլ այստեղ գոնէ միքանի բոպէ մոռանում են շրջապատող սառնամանիքը: Խարոյկը, որ մի մեծ աշխատանք չի պահանջում, որ միքանի կոպէկի բան է, մի օրուայ ընթացքում հարիւրաւոր անցորդներ է տաքացնում, տասնեակ մարդիկ է ազատում սառչելուց, հիւանդանալուց և մահից:

Չմեռ ժամանակ նայում ես այդ խարոյկներին և մտածում. — ինչու խարոյկներ չկան նաև մարդկանց հոգին տաքացնելու համար:

Մենք հոգեպէս սառել ենք, մեկանից ցուրտ է փչում, մեր հոգին տաքացնելու տեղ չկայ: Մեծ բարեգործութիւն անելու համար մեծ ոյժ է հարկաւոր — մենք այդ չունենք: Բայց մի-մի խարոյկ վառել — ամենքս էլ կարող ենք: Դրա համար մեծ ծախս հարկաւոր չէ, մի քանի կտոր փայտը բաւական է. ժամանակ էլ շատ չի պահանջում և աշխատանք էլ քիչ է հարկաւոր: Մինչպէս այդ քչով էլ կարելի է մէկ-երկու տասնեակ սառած կարօտեալների տաքացնել:

Ահա մեզ մի օրինակ բերեմ, որից կը տեսնիք, թէ որքան հեշտ է բարուց մի փոքր խարոյկ վառելը: Միքանի օրիորդներ նոր աւարտեցին ուսումնարանը և ուզեցին իրանց նոր կեանքը որևէ բարի գործով սկսել: Մեծ միջոցներ չունէին, նրանք բոլորն էլ պէտք է ծանրը աշխատանքով ձեռք բերէին իրանց կտոր հացը: Բայց նրանց ապապայ կեանքը, որքան էլ որ ծանր լինէր, այնուամենայնիւ զիտէին, որ շատ-շատերը իրանցից աւելի վատ դրութեան մէջ են: Մտածեցին սառը և մութը նկուղներն ու զետնայարկերը լոյսի և տաքութեան մի կայծէլ է մացնել: Նրանք մի տեղ խմբուեցին, ամեն մէկը պարտաւորուեց ամսական 1-2 բուրլի տալ: Քաղաքի ծայրուց

ամսական 25 բուբուլով մի բնակարան վարձեցին և մի փոքրիկ ուսումնարան բացին: Ամենաջրաւոր ընտանիքներից մի տասը փոքրիկ աղջիկներ վերցրին, մաքուր հաղցրին և սկսեցին կրթել նրանց: Աւելորդ ժամանակ չունեին, բայց ամեն մէկը հերթով շարաթուայ մէջ միքսնի ժամ պարապում էր: Աղջիկներն ամեն օր ուսումնարանում էին անցկացնում:

Բարի վարժուհիներն իրանք էին պատրաստում աշակերտուհիների ծաշն ու նախաճաշը, որ օրական 50-60 կոպէկ էր նստում: Այստեղ ամեն բան հասարակ, պարզ ու համեստ էր, բայց թէ ուսումնարանի այդ փոքր սենեակներում այնքան սէր, այնքան հոգածութիւն են ստանում, որ երեխաները կենդանանում են: Զորացած ծաղիկների պէս նրանք նոր մթնոլորտում նորից բացուեցին ու թարմացան:

Իհարկէ, այդ մի մեծ գործ չէ: Լրագրներով միջոցով լուրը ամբողջ աշխարհին չէ հասել: Պատմաբաններն էլ այդ չնչին գործի մասին ոչինչ չեն գրել իրանց ուսումնասիրութիւնների մէջ: Եւ ի՞նչ մի մեծ գործ է արուած. — մի բանի ազգատ աղջիկների ապաստան է արուած: Բայց չէ՞ որ ամեն մի աղջիկն էլ կենդանի մարդ է, հոգի ունի, զպրոցի միջո-

ցով ազատուած է ապագայ սարսափելի կեանքից: Այստեղ նրա մէջ զարթեցնում են բարի ոգին, աշխատանքի են վարժեցնում, պատրաստում են նրան համեստ, բայց ոչ բոլորովին խաւար կեանքի: Եւ վերջապէս՝ ապագայում ինչ էլ որ լինի, գոնէ երեսուցական հասակում խեղճ աղջիկները լոյսի մէջ կապրին և զթառատ խնամք կը վայելեն: Կեանքն ապագայում իրանց ինչ տեսակ սառնամանիքով էլ որ դիմաւորի, այնուամենայնիւ արդէն մէջները միքիչ տաքութիւն ունին, որը չի թողնի նրանց բոլորովին սառչելու:

Եւ այդ ամենն ի՞նչ արժէ. — օրական երկու բուբուլի:

Եւ այդպիսի դնով հարիւրաւոր երեխաներ կարող են կեանքի սարսափելի ժխորից ազատուած լինել, կարող են էրանք տեսնել լոյսը և այդ լոյսը մտցնել իրանց ընտանիքների խաւար մթնոլորտը: Ո՞րպիսի փոքր միջոցներով ո՞րքան բարիք կարելի է գործել: Հարկաւոր է միայն սրտով աշխատել: Անտառում հաղարաւոր ծառներ ու զերաններ կան, բայց մարդըն այնտեղ ստուշում է: Բայց եթէ խարոյկի մէջ երկու-երեք կտոր փայտ ձգես և կրակ գնես — հարիւրաւոր մարդիկ կը տաքացնես: Գլխաւորն այն է, որ կրակ լինի, տաքութիւն,

չերձ սէր լինի զէպի բարին, անհրաժեշտն այն է, որ մարդ տաք սիրտ ունենայ:

Մեր մէջ իրքան անգործ մարդիկ կան ու կանայք, օրիորդներ, որոնք չք գիտեն, թէ ինչ գործ անեն: Ահա ձեզ գործ. — բարւոյ խարոյկներ վառեցէք, ձեր ծանօթներից փոքրիկ ամսավճարներ հաւաքեցէք, գործ զրէք ձեր սեփական ոյժերը, աշխատանքը, կազմեցէք ուսումնարան, փոքրիկ ապաստանարան, մանկական մսուր: Սաները թող քիչ լինին, ոչինչ: Ձէ որ երբ նաւ է խորտակուած, խեղդուողներից մէկին-երկուսին աղատելն էլ դատարկ, աննշան գործ չէ: Յրտից սառչող մի մարդու ազատելը մի կենդանի հոգի փրկել է:

Եթէ մի քանիսի մասին չես կարող հոգալ, հոգա՛ մէկի մասին, խնամիր մէկին, գուցէ մէկին պէտք է զրել — կարգալ սօյորեցնել, միւսին բժշկել, երրորդին՝ հոգեպէս մխիթարել — այդ բոլորն էլ ամեն մի մարդու մատչելի է:

Բարւոյ խարոյկները մանաւանդ անհրաժեշտ են զիւղերուծ: Սչնտեղ շատ մարդիկ են ցրտի տակ առանց օթեանի թափառուած, իսկ նրանց տաքացնելն այնքան էլ ծանր գործ չէ:

Սմբողջ զիւղով միանալ և մի խրճիթ շինելը — խաղալիքի նման հեշտ է: Դժուար չէ նաև մի աչրի կին, մի հասակաւոր աղջիկ զրտ-

նելը, որը յանձն կառնէր խնամել անտէր որբերին: Սմբողջ զիւղի համար զժուարութիւն չէր լինիլ նրանց կերակրելը. — որը մի քիչ ալիւր կը տար, որը մի աման ցորեն, որը հաց, որը մի խուրձ խոտ: Եւ այդպիսով որբերը փոշոցի և մուրացկանութեան փչացնող մթնոլորտից դուրս կը դաչին: ապագայում ազնիւ աշխատանքով ապրող մարդիկ կը դառնային: Սււելի հեշտ կը լինէր այդ գործը զուլս բերել, եթէ մի քանի զիւղ միանային: Եւ բարի գործի անունով միանալը ինքնըստինքեան արդէն ահագին ազդեցութիւն կանէր զիւղական հասարակութիւնների վրայ, կը եղբայրացնէր նրանց, խմբելով ընդհանուր գործի շուրջը:

Յո՛ւրտ է, եղբայրներ, Յո՛ւրտ! Սմեն տեղ սառնամանիք է տիրուած, մենք բոլորս հոգով սառել ենք: Սստուած տայ՝ զարուն կը դայ, ջերմութիւն կտայ, արգարութեան և սիրոյ, եղբայրութեան և համերաշխութեան արևը կը տաքացնէ, իսկ այժմ ցուրտ է, սառնամանիք է, ձեր սրտերը սառած են:

Խարոյկներ վառեցէ՛ք!

ՀՈԴՈՎ ԱՂՔԱՏՆԵՐ

Հեռու անապատում, քարերի արանքում մի խոտ է բուսել: Քարերն իրար վրայ թափթրփած բարձր բլրակ են կազմել: Քարերի վրայ և՛ լոյս կայ և՛ արև, իսկ տակը՝ խոնաւ ու խաւար է: Խոտն ամբողջ ոյժով դէպի արևն է ձգուած, գալարուած, այս ու այն կողմն է ոլորուած, նեղ ճեղքերից է անցնում և վերջապէս՝ հասնում է ազատ տեղը, լոյսին, արևին:

Ժողովրդի գործնած միաքը նոյնպէս մատաղ բոյս է և գալարուող խոտի պէս ձգուած է դէպի դիտութիւնը, խելացի ընթերցանութիւնը, չընայելով բողմաթիւ անյարմարութիւններին ու նեղութիւններին՝ ազատութիւն է փնտռում:

Յանախ ուղղակի զարմանում ես, թէ ինչպէս է չարեցնում մեր ժողովուրդը իր հոգեկան քաղցը:

Մի քաղաքում, օրինակ, ամառը կարելի էր այսպիսի տեսարանի ախանաոտես լինել. հրապարակում, իրարից քիչ հեռու, երկու մուրացկաններ են նստած, — նրանց շուրջը միշտ մարդիկ են խմբուած: Մուրացիկները բարձր ծայտով զանազան զրբեր են կարգում, իսկ ամ-

բոխն ուշադրութեամբ լսում էր: Դէմքերը արուած էին և լուրջ, երևում էր, որ մատնում էին:

Ընթերցասնութիւնից չեառո՛յ իսկոյն մաքերի տաք փոխանակութիւն էր տեղի ունենում: Եւ պէտք էր տեսնել՝ թէ այդ ժամանակ սեցած, այրուած դէմքերն ի՞նչպէս էին լուսաւորուած: Վոգու ճրքան ջերմութիւն կար այդ, բստ երևոյթին, կոպտացած, կարիքից ճնշուած մարդկանց մէջ: Իրանց սրտին ճրքան մօտ էին ընդունում կարգացած պատմութիւնները:

Ուրախանում էին, լսած պատմութեան մէջ լաւ մարդիկ չաջողութիւն էին ունենում, և տխրում, երբ անյաջողութեան էին հանդիպում: Մուրացկանների առաջ, ժողովարարութեան համար ամաններ էին դրած: Ունկնդիրներն առատութեամբ տալիս էին իրանց տուրքը, որը փող, որը հաց, որը խնձոր:

Մի անգամ ես կանգնեցի հրապարակում և լսեցի մուրացկանի կարգացած հեռեւեալ պատմութեանը. —

« — Ի սէր Քրիստոսի, ողորմեցէք, դողդողալով դիմեցին երկու մուրացկան կանայք անցնող մի հարուստ պարոնի:

« — Աստուած տաչ, պատասխանեց նա:

« Երկրորդ, երրորդ պարոնին դիմեցին, բայց

ամենքից էլ միևնույն պատասխանն ստացան:

« — Աստուած տայ, Աստուած տայ, շշրնջում էին կանայք, սովից կը մեռնինք, ոչ ոք այսքան մարդկանցից խիղճ չ'ունի, որ մի կտոր հաց էլ է տայ:

«Այդ դէպքին ականատես անդամարոյժ մուրացիանը, որ ինչպէս ասացինք, կանանց յետեից էր գնում, կանչեց նրանց, մէջքից ցած բերեց իր տուրակը, երեք կտոր հաց հանեց, տուեց կանանց ու երեխային: Սրանք, գլուխ տալով և շնորհակալութիւն յայտնելով, հեռացան»:

Երբ այս պատմութեան ընթերցանութիւնը վերջացաւ, ունկնդիրների մէջ տաք խօսակցութիւն բացուեց:

— Ուրեմն, աղքատն է աղքատին ուղորմութիւն արել, հարուստն անցել է, ոչինչ չի տուել, աղքատը տուել է, աղքատը խղճացել է, խօսում էին լսողները:

Ես նայում էի այդ մարդկանց և մտածում:

— Ձեր մօտից ո՞րքան մաքրով և ուսումով հարուստներ են անցնում, բայց նրանցից ոչ մէկն էլ չէ ողորմում:

Յետաքրքիր է և մի այլ դէպք. —

Մի բանւորի ձեռքը մեքենայի տակը մնաց և կտրուեց: Բանւորն աշխատանքի անընդու-

նակ դարձաւ. բայց չը յուսահատուեց: Նա իր վերջին երեք բուբլիով փոքրիկ գրքուկներ գնեց և սկսեց հրապարակներում, փողոցներում շրջել ու բարձր ձայնով կարդալ:

Նրա շուրջը հաւաքւում էին 10-15 հոգի և լսում. յետոյ ամեն մէկը մի կոպէկ էր տալիս նրան որպէս վարձատրութիւն: Դրանից յետոյ նա բոլոր բանւորների մէջ յայտնի դարձաւ: Բոլորի համար նա մի սիրելի հիւր էր: Ծատ անգամ նա իր գրքերից տալիս էր գրադէաններին կարգալու:

Այս բոլորն, իհարկէ, շատ լաւ է, բայց միթէ մենք, ուսում առած մարդիկս, որ խաւար ժողովրդի մեծ եղբայրներն ենք, մեր փոքր բղբօր ողորմութիւն հացցող ձայնին իրաւունք ունենք պատասխանել՝ «Աստուած տայ»...

Ձէ՞ որ մեզանից ամեն մէկն էլ մի քանի դիրք ունի, ազատ ժամանակ էլ անպատճառ կունենայ. կարող է իր տանը կանչել լսել ցանկացողներին և կարդալ, բացատրել:

Եթէ այդ մի հասարակ բանւորի ոյժից վեր չէ, մեր ոյժից առաւել ես բարձր չէ, և ամօթ մեզ, որ կարող ենք, բայց ոչինչ չենք անում:

Մեր փոքր եղբայրը դէպի արևն է ձգտում, յոյս է փնտռում, մեզանից օգնութիւն է հայ-

ցում, իսկ մենք անշարժ, խուլ, համբ էնք մնում:

Լ Ո Ւ Մ Ա Յ

Մի անգամ Յիսուս իր աշակերտների հետ նստեց տանարի դաւթում և սկսեց դիտել, թէ ինչպէս մտնող — ելնողները փող էին գցում գանձարանը:

Հարուստները շատ էին գցում. — բոլով ոսկի ու արծաթ: Ամենքից վերջը դալիս էր մի չքաւոր այրի կին: Իր հագած ցնցոտիներից ու տալիք աննշան նուէրից ամաչելով, նա երկիւղով մօտեցաւ գանձարանին և երկու լումայ գցեց, մեր փողերով երկու դոնդ:

Ի՞նչ դին ունէր այդ նուէրը: Ի՞նչ բանի կարող էր պէտք դալ այդ չնչին ընծան, Երկու լումայով մի քար անգամ չի գնուի տաճարը նորոգելու ժամանակ, երկու լումայով մի մօմի գինը չի դուրս դալ, մի կտոր խունկ չեն տալ որ ծխես:

Սակայն Յիսուսը ոչ միայն նկատեց այրի կնոջ նուէրը, այլև առանձին ուշադրութիւն դարձրեց նրա վրայ: Մատնացոյց անելով այրի կնոջ՝ Բրիստոս ասաց իր աշակերտներին.—

— Ճշմարիտ եմ ասում ձեզ, որ այդ աղքատ կինը ամենքից շատ նուիրեց, որովհետև սրանից առաջ եկողները իրանց աւելորդ փողը տուին, իսկ սա իր ամբողջ կարողութիւնը ձգեց Տիրոջ գանձարանը:

Մեր ժամանակներում, երբ ամեն ինչ փողով է չափւում, երբ մարդու արժանիքը իր փողի քսակով է կշռւում, Աւետարանի այս առածը առանձին նշանակութիւն ունի:

Մենք բոլորս հոգեպէս հիւանդ ենք. մեր խիղճը չարութեան ու կեղծիքի հաստ թաղանթով է ծածկուել, և այդ պատճառով էլ չենք կարողանում տարբերել չարն ու բարին, չենք հասկանում, ո՞րն է ճշմարտութիւնը, ո՞րը մարդկային մոլորութիւնը:

Մենք շարունակ այն կարծիքին ենք, որ իբր թէ արդարութիւնն ու ճշմարտութիւնը կեանքի մէջ մտցնելու համար հարկաւոր են մեր սովորական միջոցները — փողի մեծամեծ դումարներ, Ֆիզիքական ոյժ և ամենամեծ ուսումնականութիւն:

Սակայն մոռանում ենք, որ ինքը Յիսուսը անհաւատ հրէաների աչքում մի հասարակ հիւանդ որդի էր, որ նա՛ իր քարոզների ժամանակ՝ նոյնիսկ մի անկիւն չուներ, որ կարողանար հանգստանալ, որ նրա գրպանում մի

քառասուն կուպէկ էլ չկար, որ իրանից պահանջուած տուրքը վճարէր:

Չնայելով այդ բոլորին, Յիսուսը երկրի վրայ հիմնեց Աստուծոյ արքայութիւնը, որը ժամանակի ընթացքում աւելի ու աւելի տնուժում ու պնդանում է:

Աղքատ այրի կնոջ մասին յայտնած նրա կարծիքը մեզ լաւ խրատ է տալիս, որ Աստուծուն հաճելի գործ անելու համար՝ հարկաւոր է ամենից առաջ ո՛չ թէ քո մեծ ուսումնականութիւնը, ոչ ժն ու փողը, այլ այն, թէ ո՞րքան սէր ունիս դէպի ճշմարտութիւնը և թէ ո՞րքան անձուէր ես դէպի մարդիկը:

Փողը արդարութեան ու նշմարտութեան գործում ամենայեալին տեղն է բռնում: Աստուծոյ արքայութեան մեծութիւնը մեր ծախսած բուբլիների քանակութիւնից չէ կախուած, այլ այն սիրոյ մեծութիւնից, որ գործադրում ենք նրա վրայ:

Գործարանում ծառայող մի քանի աղջիկներ մի քաղաքում բաց արին մանկական ապաստանարան և մտեր (ЯСЛИ): Փողով չբաւար էին, բայց սրաով հարուստ սիրում էին մերձաւորներին, սիրում էին բոլորին, արդարութիւնը, և տեսէք թէ զրանով ինչպիսի գործ առաջ բերին: Եւ ապագայում կը տես-

նէք, թէ որպէս կաճէ, կը զարգանայ այդ գործը, եթէ նրան նուիրուած աշխատաւորները չեն թուլանալ հոգով, չեն դադարի սիրելուց:

Կրկնում եմ, Աստուծոյ գործը փոզով չէ շինուած, այլ բարի սրտով, սիրող հոգով: Նա մարդուց պահանջում է ոչ թէ փող, այլ ամենից առաջ նրա հոգին, նրա սիրտը:

Մեծ քաղաքներում գոյութիւն ունին հազարաւոր, ամեն տեսակ բարեգործական ընկերութիւններ, զրանց նիւթական միջոցները միլիոններով են չափուած, սակայն նկուղների ու զեանայարկերի չքաւորութիւնն ամենեւին չի պակասուած, մեր զրկուած եղբայրների գրութիւնը չի փոխուած և նրանց սիրան աւելի ու աւելի չորանում ու կոշտանում է: Ինչո՞ւ որովհետեւ փողատէրերը տալիս են փողը և իրանք մի կողմ քաշուած, որովհետեւ նրանք նոյնիսկ բարեգործութիւնը վարձուած մարդկանց միջոցով են անում, որովհետեւ այնտեղ, ուր հարկաւոր է սիրտը գործադրել, գրպանն են գործադրում, սիրոյ փոխանակ իրանց զրկուած եղբորը քսակն են առաջարկում: Նրանք իսկ որ Աւետարանի սասածի նման հացի փոխարէն բար են տալիս և ո՛վքի փոխարէն՝ օժ:

Դժբախտ թափառաշրջիկին, անգամայու ժին,

հարբեցողին, հիւանդին կերակրելը, բժշկելը, հագուստ տալը շատ ու շատ քիչ է — աւելի կարեւոր է նրան սիրով տաքացնելը, եղբայրական հոգածութեամբ ու զթով նրան ծօանհարլ:

Չէ՞ որ նա հոգեպէս աւելի շատ է տանջւել, քան մարմնով, չէ՞ որ նա մարդկանցից չարացել է, դադանացել է, վայրենացել է: Փողով նրան նորից մարդ չես կարող դարձնել: Նրան նորից զգալ տուր սիրոյ ոյժն ու զօրութիւնը, տուր նրան քո սիրտը:

Մարդկանց համար ամենակարեւորը՝ սէրն է, իսկական սէրը:

Իսկական սիրոյ ոյժը ոչ արշինով է չափուում, ոչ փթով, այլ արդարութեան ու երշմարտութեան նուիրուած լինելու չափով:

Ամեն մի մարդ կարելի է առանձնապէս, մենակ քիչ բան անէ: Բայց չէ՞ որ բոլորս միասին վերցրած՝ թւով շատ շատ ենք:

Ժողովուրդը պատմում է, որ մի անգամ մի թագաւոր իր անթիւ զօրքերով անցնում էր անապատից և ուզեց այգտեղ մի չիշատակ թողնել: Հրամայեց, որ ամեն մի զինւոր իր զխարկով լիքը հող բերէ:

Եւ իսկոյն տափարակ տեղում մի սար գոյացաւ:

Հարիւրաւոր տարիներ են անցնում, անձրեն է դալիս, բամին է փչում, բայց այդ չիշատակը մինչև օրս էլ կանգնած է իր տեղում:

Այդպէս է և կեանքում: Եթէ մենք չանուն բարեգործութեան միանայինք և չքաւոր այրի կնոջ նման մի-մի կաթիլ եռանդ գործ դնենք թէ քաղաքներում, թէ զիւղերում, ամեն տեղ, ինքնասիրութեան անապատի մէջ բարւոյ ահագին սարեր կը գոյանային: Կեանքի անցորդները կը նայէին այդ սարերին և կորցրած ուղին կը դանէին:

Ազնիւ ձգտումներից ազատ թող, թող նրանք գործեն ազատ — համարձակ մարդկային գծբոխտութեան անապատում: Մինչև վերջը տար սկսածդ եղբայրասիրական գովելի գործը:

Խաւար ժողովրդի, ազէս ամբոխի, մոլորուած ազգակիցներից բարօրութեան ու երջանիկ կեանքի համար զօհիր ամբողջ կեանքդ, արեանդ վերջին կաթիլն անգամ առանց խնայելու և վախենալու: Մի հանգցնիր, մի ոչընչացնիր այն ջերմ սէրը Կէպի եղբայրներից, որ ամեն մարդու մէջ ընկանից կայ: Մարդկանց չարութիւն տուր գիտութեան շահով, որ մի հրաշալի ու կախարդական ոյժ է:

Մի խնայիր քո լուծան:

ՈՂՈՐՄԱՆ ՍԱՄԱՐԱՅԻՆ

Պատճառով էն, թէ ինչպէս ծառայութիւնը վերջացրած մի զինուոր վերադառնում էր իր հայրենի գիւղը: Նա համարեա հասել էր իրանց առէնը, մի-երկու վերստ էր մնացել: Այդ ծամանակ չանկարժ սաստիկ փոթորիկ բարձրացաւ, ձիւն եկաւ, քամին փչեց, պտուղա տուեց և ամէն ինչ խորատուգունեց խաւարի մէջ: Զինուորը ճանապարհը կորցրեց: Նա, որքան գիտէր, պէտք է վաղուց արդէն զիւզում լինէր, այնինչ շուրջը ոչինչ չի երևում: Բուքը կուրացնում էր նրա աչքերը: Խեղճը բոլորովին շարժուեց: Նրա ոտքերը ծալւում էին, ուզում է ընկնել գետնին, հանգստանալ, բայց լաւ գիտէ, որ եթէ միքիչ զլուխը թեքի, մի քանի րոպէ պառկի — չաւիտենական քնով կը քնի: Բայց մի՞թէ պէտք է նա հայրենի գիւղի մօտ, դուրէ հարևանի տան կողքին՝ ստուչի...

Նա սկսեց ձայն տալ, օգնութեան կանչել: Ոչ ոք չի լսում մոլորուած երիտասարդին: Միայն չար քամին է, որ իր ոռնոցով ու սուլոցով պատասխանում է նրա ձայնին, արծաղանք է տալիս:

Զինուորը վերջին օյժերն է հաւաքում, ջանք է դնում, զօռ է տալիս ոտքերին և քայլ առ քայլ առաջ է դնում: Նորից է օգնութեան կանչում, նորից է անպատասխան մնում: Վերջապէս խեղճն ուժաթափ եղաւ, նստեց ձեռն վրայ: Նրա զլուխը թերուեց և քիչ չետոյ անօգնական ճամբորդը քնեց:

Զիւնն իջնում էր նրա երեսին, հալչում և շուր գառնալով՝ ցած էր զլորուում: Քիչ անցնելուց չետոյ՝ այլևս չէր հալչում և մնում էր նրա երեսին սառած: Բուքն օրօր ասաց ճամբորդին, սառնամանիքը քնացրեց, ձիւնը ծածկեց անօգնական երիտասարդին սպիտակ սաւանով:

Առաւօտ նրա հարսը, եղբոր կինը գնաց կովերը կթելու: Դեռ մութը արթում էր աշխարհին: Եւ մինչդեռ զիւզացի կինը կովերն էր կթում, նրանց դարձան էր տալիս, զուրսը լուսացաւ:

Խորճից ոտքը դուրս դրեց խեղճ կինը և ինչ տեսնի... պատի մօտ, աղբի վրայ երկու մարդկային ոտք է ցցուած:

Վազելով կանչեց՝ ամուսնուն:

Մօտեցան, ձիւնը չեա տուին, — զինուորական հագուստով մի մարդ: Նայեցին դէմքին — ճանաչեցին — իրանց եղբայրն էր:

Լաց եղաւ եղբայրը, ողբի ձայնը զցեց անբախտ հարսը:

— Ախ, եղբայր շան, երկու բալլ էր մնացել հասնելու: Եղբորդ տանն ապաստան էիր փնտռում, բայց հայրենի խրճիթիդ առաջ, աղբի վրայ, անսպասելի կերպով սեւ մահ գտար: Բանից դուրս եկաւ, որ դիշերը մարդ ու կին լսել էին, թէ ինչպէս մէկը աղիողորմ ձայնով օգնութեան էր կանչում, բայց ծուլացել էին այն ցրտին անկողնից վեր կենալ և բուքբորանին տանից դուրս գալ:

Սիրելի բնութեցո՞ղ, արդեօք քեզ էլ չէ՞ պատահել լսել, թէ ի՞նչպէս մէկը ճանապարհից մոլորուած, ձայն է տալիս, օգնութեան է կանչում:

Ձէ՞ որ մեր շուրջը շարունակ մարդիկ են կորչում. մէկը՝ ճշմարտութեան ու արդարութեան ճանապարհին է կորչում, միւսը՝ արաղի և դիժու մէջ է խեղդուում, հարբեցողութեան է տարուում, երրորդը՝ անբարոյականութեան միացնող ճահիճն է խրուում, և զրանք ամենքըն էլ ջրում խեղդուողի պէս ձեռները պարզում են, որ մէկը դուրս բաշէ, ազատ է իրանց, ցրտի տակ սառչողի պէս աղիողորմ օգնութիւն են խնդրում: Եւ որքան յաճախ է պատահում, որ ոչ որ օգնութեան ձեռք չէ մեկնում նրանց,

և մեր մոլորուած եղբայրները կորչում են մեր դէմքի վրայ:

Մեր կեանքը մի մեծ, հսկայական մեքենայ է, բազմաթիւ անիւններ ունի, բաւական է, որ մարդը միքիչ անուշաղիք վերաբերուի դէպի նա, միքիչ սխալուի և ահա անիւք կը կպչի փեշից, կը քաշի, մէջ կը ձգէ, ոտք կը կոտորէ, ձեռք կը ջարդէ, գլուխդ կը ջախջախէ: Եւ երբ մարդու ձեռքը, ոտքն է կոտորուած, այդ պէս ոչինչ, մէ կերպ կարելի է բժշկել, մի կերպ օգնել:

Բայց եթէ կեանքը կանգամալուծէ, կալլանդակէ մարդու հոգին, երբ ամեն տեսակ պայթակղութիւնները, հրապույրները կը փչացնեն թող մարդուն, երբ մոլութիւնը, աւազակի նման կալլանդակէ նրա սիրտը, կը կողոպտէ նրանից արդարութիւնը, բարին — այդ ժամանակ բոլոր մարդիկ անցնում են մօտից, առանց նայելու նրա վրայ, առանց որևէ ուշադրութիւն դարձնելու, աշխատում են որքան կարելի է շուտով հեռանալ նրանից, այն ինչ, հէնց այդ տեսակ մարդկանց պէտք է օգնել, եղբայրական սիրով օտորուած՝ բնքոյշ ձեռք մեկնել:

Երբ որևէ պետութիւն պատերազմ է սկսում իր թշնամու դէմ, երբ մարդասիրութիւնն ու

խաղաղութիւնը լծագցնում են իրանց գէձը և սոսկարէզ է դալիս բռնութիւնն ու սպանութիւնը, երբ թափուում է մարդկային անմեղ արիւնը, պատերազմի դաշտը բազմաթիւ խմբերով ող բնութեան քոչրեր ու բժիշկներ են ուղ սրկում, մարմնի վերքերը բժշկելու, սպեղանիք զնելու: Ահա Ռուսաց պետութիւնը ճեռաւոր Արեւելքում պատերազմում է և ամեն կողմից օգնութեան ձեռք են մեկնում բրժշկելու պատերազմում բնկած զինուորներին, անխտիր կերպով՝ սուս զինւոր է նա՝ թէ՞ թշնամու պինտոր:

Այնինչ, գեռ այդ պատերազմը չը սկսած, մեղ ծօս արգէն պատերազմ էր. ոչ թէ մեղից հեռու՝ այլ մեր քաղաքներում: Այդ պատերազմը շարունակուում է և այժմ — կուում են բարին ու չարը, լոյսն ու խաւարը, ազիտութիւնը ամբողջ զիւղեր է խեղդում, սարրկացնում, հարբեցողութիւնը վարակում է ժողովրդին, գործարաններն ու քաղաքները անբարոյականացնում են հասարակութիւնը:

Եւ մեր փոքր եղբայրը կեանքի հարուածները տակ անօղնական է թողնուած: Նա սպասում է, անհամբերութեամբ սպասում է, թէ երբ օգնութեան ձեռք կը մեկնէ իր ողորմած եղբայրը, ողորմած քոչրը, բարի սամարացին,

երբ կը չաղեցնեն նրա հոգեկան ծարաւը, սիրոյ անուշահոտ իւղով երբ կը փափկացնեն նրա վշտերը, երբ կը բժշկեն նրա հիւանդութիւնները:

Եւ այդ փոքր, օղնութեան կարօտ կրասեր եղբայրը ոչ թէ մեղանից հեռու, անչաչա մի երկրում է, այլ ամեն անգ է, մեր շուրջն է, մեր տան շէժքում. մենք միշտ լսում ենք նրա յուսահատ և աղիողորմ ձայնը: Սակայն բանն այն է, որ չենք ուղղում մեր տաք անկողնից վեր կենալ և բուք-բորանին դուրս գալ մեր անից:

ԲԱՐԻ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Պետերբուրգի մի եկեղեցու ձխականները սրանից երկու տարի առաջ հարբեցողութեան գէձ կուուելու նպատակով մի բնկերութիւն կաղմեցին: Իր հօտին նուերուած քահանայի եռանդուն և սրտալի քարոզների շնորհիւ բնկերութիւնն սկսեց արաղութեամբ աճել: Ճարւայ վերջին անդամների թիւը հազարից անյաւ:

Անդամների մէջ աւելի սերա յարարերութիւն մացնելու կարիք զգացուեց: Մաքերի

կենդանի փոխանակութեան, իրանց կարիք-
ները քննելու պահանջ առաջ եկաւ: Պէտք էր
հաւաքուելու տեղի մասին մտածել: Ընկերու-
թեան անդամներն իրանց սեփական բոյն շի-
նելու խնդիրը շատ մօտ ընդունեցին իրանց
սրահն և եռանդուն կերպով ժողովարարու-
թիւն բաց արին նիւթական միջոցներ ձեռք
բերելու: Անդամների մեծ մասը բանւորներ
էն, չքաւոր մարդիկ, որոնց համար մի-երկու
կոպէկն էլ ահագին նշանակութիւն ունի: Չնա-
չելով այդ հանգամանքներին, կարճ ժամանակ-
ւայ ընթացքում, կոպէկներով հազար բուբ-
լուց աւելի հաւաքուեց: Քահանան զիմեց նաև
կողմնակի բարի մարդկանց: Երկու-երեք ամ-
սում գումարը երեք հազար բուբլի հասաւ:

Իսկոյն և եթ ձեռնարկեցին սեփական տան
հիմնարկութեանը և մի քանի ամօրից արդէն
ամեն ինչ պատրաստ էր. շինութիւնը թէև
շքեղ չէր, բայց նրանք շքեղութիւն չէին էլ
ուզում: Շինութեան մէջ, մի մեծ դահլիճում
անդամները պէտք է ժողովներ ունենան, պէտք
է զրքեր կարդան ընդհանուրի համար, մոգա-
կան լապաերով պատկերներ ցոյց տան, կրօ-
նական-բարոյական զրոյցներ կազմակերպեն,
հոգևոր երգեր երգեն, պէտք է մաքերի փոխա-

դարձ շփումն լինի, տէր-հօր ղեկավարու-
թեամբ վիճաբանութիւններ կատարուեն:

Ուրիշ երկու սենեակում հիւանդների ընդու-
նելութիւն է լինում. մէկում՝ կանանց, միւ-
սում՝ աղամարդկանց: Մի բժիշկ և բժշկուհի
կատարեալ պատրաստակամութիւն յայանեցին
ձրիաբար ծառայել իրանց չքաւոր եղբայրներին
ու բոյրերին:

Շինութեան մի այլ մասում կիրակնօրեայ
դպրոցն է: Բացի այդ, երբ դպրոցում պարապ-
մունքներ չեն լինի, ուսուցիչներն ամեն մի
ցանկացողներին երգեցողութիւն կը սովորեց-
նեն, իսկ վարժուհիները. կանանց և աղջիկնե-
րին՝ կար ու ձև, երեխաներին մեծացնելու
տարրական հիմունքները, և վերջապէս երեխա-
ների համար էլ առանձին ընթերցանութիւն-
ներ կը կազմակերպուին և պատկերներ ցոյց
կը արուին:

Մի խօսքով այդ շինութիւնը մի բոպէ ան-
գամ դատարկ չի մնայ: Անընդհատ տեղի կու-
նենայ կենդանի աշխատանքը, ամեն բոպէ մի
աշխատաւորին միւսը կը փոխարինէ և մաս-
մաս կը կառուցուի բարի շինութիւնը, բար
— բարի վրայ զնելով, առաջ կը դայ եղբայ-
րական սիրով օրհնուած մեծ գործը:

Ուշադրութեան արժանին այն է, որ այդ

մեծ գործն սկսուել է միայն քառասուն բուր-
լի առձեռն գրամով, որ մնացել էր շինութիւ-
նը կառուցանելուց յետոյ:

Այդ իսկ վատահութեամբ բանւորները ցոյց
են տալիս, որ հաւատում են սիրոյ յաղթա-
կան ոյժին: Երանք հաւատում են, որ եթէ
Քրիստոսի առածի համաձայն, հաւատը լեռ-
ներ կը շարժէ, ապա ուրե՞մն, եղբայրական
համերաշխութեան սերն էլ աւազից լեռներ կը
սանդձէ:

Եւ այդպիսի հաւատով Երանք, իսկ որ, բա-
րութեան լեռներ կը բարձրացնեն:

Տէ՛ր, մեզ ոյժ ներշնչիր, որ կարողանանք
ամեն տեղ այդպիսի հիմնարկութիւններ առաջ
բերել, որ մեր ամբողջ հայրենիքը ծածկէ
այդպիսի աշխատանքի կենդրոն՝ հիմնարկու-
թիւնների ցանցով:

ՈՒՐԱԽԱՍԼԻ ԱՆԿԻՒՆԸ

Պատահեցի մի ծանօթիս, որ նոր էր վերա-
դարձել գիւղական խուլ անկիւնից:

— Գիւղում վառ է, ասում էր նա, ճարդ
չի կարող այնտեղ ապրել: Ծանր է զիւղացուն
տեսնելը: Մի անսակ ճնշում ես զգում, երբ

մտածում ես ժողովրդի ապագայի մասին: Նո-
գիս ամնչուեց, ուժասպառ եղաւ ժողովրդի
թշուառութեան տեսրից: Կարծես անցյալ հի-
ւանդի մօտ էի. կսկծում, ափսոսում եմ, սիր-
տըս արիւնով է լցւում, բայց ոչ մի բանով չեմ
կարող օգնել: Ամեն տեղ կարիքը խեղդող է,
ուր որ նայես, ամեն տեղ պակասութիւն ու
չքաւորութիւն է տիրում: Իսկ գլխաւորը՝ խա-
ւար, սարսափելի խաւար է. մարդու մեռքերը
ձայւում են, չգիտե՞ս՝ ի՞նչ անես:

— Ցաւն էլ հէնց այդ է, ասում եմ ես, որ
մենք չը գիտենք, թէ ի՞նչ անենք: Աչնիչ հար-
կաւոր է զիտենալ, հարկաւոր է գործի հա-
մար ձեռքերը բաց ա՛նել, հարկաւոր է խելա-
ցի, տոկուն, չամառ աշխատանքի վրայ բա-
նեցնել:

Ես կուզէի, որ ամենքը կարգապիսի Ռօբին-
զօնի յայտնի պատմութիւնը: Այդ պատմու-
թեան մէջ հեղինակը կամեցել է հասակաւոր
մարդկանց մի իմաստուն խրատ տալ: Նա իր
հերոսին՝ Ռօբինզօնին ամենալատ պաշտամանների
մէջ է զրել. նաւը խորտակուելուց յետոյ, նա
մի անբնակ կղզի է ընկնում և ապա մեն-մե-
նակ, տարեցատարի եռանկով աշխատում է իր
կեանքը բարելաւելու: Ռօբինզօնը ուժեղ հո-
գու տէր, խելօր, տոկուն մի երիտասարդ էր

և անընդհատ աշխատանքով կարողացաւ անապատը բուրաստան դարձնել: Այդ օրինակից մենք տեսնում ենք, որ ամենայեւս ընկած գիւղում, ամենաթշուառ դրութեան մէջ զրանող ժողովրդի մէջ ապրող չունեոր աշխատաւորը, դարգացած մարդը, յամենայն դէպքս, աւելի լաւ պայմաններով է շրջապատուած, աւելի հեշտ գործ ունի անելու, քան Ռօբինզօնը, որ նաւը խորտակուելուց չետոյ անբնակ կղզին էր ընկել:

Պէտք է աշխատել:

Մեզ պատու մատախուղը որքան թանձր է լինում, այնքան սաստկացնում ենք ճրագի լոյսը. դուրսը որքան ցուրտ է լինում, վառարանն այնքան աւելի ենք տաքացնում: Այդպէս և գիւղում. թող լինի խաւար և անապատ: Մենք կը լինենք նրա Ռօբինզօնները:

Գիւղերում, ժողովրդի մէջ խաւար, չար ոչժերը դարերով են աշխատել. այդ պատճառով էլ այնտեղ մութն է թագաւորում: Թող լուսաւոր ոչժերը գիւղ գնան, գործեն և ժողովուրդը կը լուսաւորուի:

Լսեցէ՛ք, թէ ի՞նչ պատմեց ինձ մի ընկերս, որ ամառը մի գիւղում էր անցկացրել:

Երեսուն տարուց աւելի է այդ գիւղում ժողովրդական զպրոց կայ: Բարեբախտաբար հէնց

առաջին տարուց լաւ ուսուցիչ պատահեց, որն առանց փոխուելու ծառայում է մինչև այժմ: Բարի ծառք բարի պտուղ տուեց. —

Երեսուն տարուայ ընթացքում այդ գիւղում առաջ եկաւ մի ամբողջ նոր սերունդ: Սրանք արդէն խելօք, լուրջ, հասարակական կարիքներին հեռատես հոգատարութեամբ վերաբերող մարդիկ են: Հասարակական պաշտօնների համար ընտրուած մարդիկ մէկը միւսից արժանաւոր են. զատաւորները, տանուտէրը, զրագիրը, ամենքը օրինակելի են: Մարդու սիրտը հանդստանում է, երբ տեսնում է վիւղական դատարանը. — այդտեղ ոչ մի դատարկ, աւելորդ խօսակցութիւն չի լինում: Իսկոյն երևում է, որ մարդիկ հասկացել են, որ ամենից առաջ հարկաւոր է ճշմարտութիւնը, կենդանի, յաւիտենական ճշմարտութիւնը, աստուածային ճշմարտութիւնը գտնել և ո՛չ թէ թղթեր խղբղիւով զբաղուել:

Դէ՛, իհարկէ, Պետօ, Գիքօն քո առաջ մեղաւոր է, մարդկային օրէնքով՝ մեղանչել է, բայց եթէ... թէ որ... խղձով դատենք, Աստուածներս չը մոռանանք, դու պէտք է նրան ներես:

— Հաշտուեցէ՛ք, հաշտուեցէ՛ք, սիրով ասում են զատաւորները, և մէկ էլ տեսար՝ Պե-

տօն ու. Գիբօն, որ իրար թշնամի էին, արդէն բարեկամներ դարձան:

Գիւղի ներքի կազմակերպութիւնը մանաւանդ աւելի լաւ առաջ գնաց, երբ գիւղի գրագիրը ու տանուէրը դարձան Յակոբն ու Պօղոսը:

Գրագիր Յակոբն ինքը այդ գիւղացի էր, ազնիւ ու լայն սրտի տէր մի մարդ: Սկզբում ուղում էր ուսուցիչ դառնալ, բայց չը յաջողւեց, ուստի և գրագրութեան մտաւ: Նա բաւական զարգացած մի մարդ էր, և սիրում էր գիւղացիներէ համար զիրք կարգալ ու բացատրել:

Մի անգամ նա իր սովորութեան համեմատ, մի զիրք էր կարգում: Ունկնդիրները կարգացածին շատ հաւանեցին: Մատերի աչքին արտասուք երևաց: Ընթերցանութիւնը վերջանալուց չնայ, խօսակցութիւն սկսուեց: Խօսում էին իրանց տգիտութեան, գիւղական կեանքի բիրտ, կոպիտ լինելու մասին, նրա մէջ տեղի ունեցող անարդարութիւններն էին պատարակում:

Այ, եթէ այսպիսի խօսակցութիւններ միբիւ շուտ-շուտ լինին, կարելի է մեր գիւղերում կեանքն այսպէս չը գնար, ասում էին գիւղացիք:

Գրագիրն ուրախացաւ գիւղացիներէ այս տրամադրութիւնից, և առաջարկեց գիւղում ընթերցարան հիմնել: Այդ առաջարկութիւնը հասարակութեան հաւանութիւնը գտաւ: Սկսեցին մտածել, թէ գործն ինչպէս ղլուխ բերեն:

Բանից պարզուեց, որ արդէն դոյութիւն ունի բարձրագոյն հաստատուած մի օրէնք 1890 թուի մայիսի 15-ին, որով կարելի է գիւղերում ընթերցարան բաց անել:

Գիւղական ժողովում համախօսական կազմեցին և ուղարկեցին նահանգապետի հաստատութեանը:

Այժմ երկրորդ տարին է, որ ընթերցարանն արդէն գոյութիւն ունի, և այդքան ժամանակամիջոցում գիւղացիք հարիւրաւոր վրքեր են կարգացել և նրանց առաջ նոր աշխարհ, մեծամեծ հորիզոններ են բացուել:

— Կարծես տանդ մէջ նոր պատուհաններ ես բացել, կամ անանցանելի, մութ անտառում ուղիներ հարթել, — այդքան լոյս է աւելացել: Մտքերս էլ են պարզուել, սրտերս էլ լուսաւորուել, խօսում էին իրանք իրանց գիւղացիք:

Սկսեցին նոր ձեով մտածել ու զգալ, նոր տեսակ նայել կեանքին:

Գիւղը ճանապարհի վրայ էր: Ամեն օր ագ-

բատներն ու թափառաշրջիկները, անտուն — անտէր անցւորականներն անպակաս էին այդ գիւղից: Ինչքան էլ որ ողորմութիւն էին տալիս, կերակրում կարօտեալներին, բայց ոչինչ չէր դուրս գալիս. դարձեալ փողօցները լիքն էին թափառաշրջիկներով:

— Աղքատին «ի սէր Քրիստոսի» ես օգնում, բայց բանից դուրս է գալիս, որ տուածդ «ի սէր արաղի» է դառնում, խօսում էին գիւղացիք, տեսնելով, թէ ինչպէս մուրացկանները բոլոր ստացածը գինետներում են վատնում:

— Քան թէ սրանց ջոկ-ջոկ ողորմութիւն տանք, աւելի լաւ է բոլոր օտար մուրացկանների համար մի խրճիթ շինենք, թող այնտեղ ժամանակաւոր ապաստան գտնեն, իսկ մեր գիւղացի մուրացկաններին՝ ամեն մէկս մի հոգու վերջնէնք մեր տները, մի հոգին խօս մեզ չի կարող աղքատացնել, ինչպէս մենք ենք ապրում, այնպէս էլ նրանք թող մեզ հետ եօլաց գնան:

Ինչպէս մտածեցին, այնպէս էլ արին:

Վարչութիւնն առաջարկեց, որ մուրացկանների համար մի հոգաբարձութիւն կազմեն, ինչպէս ասուած է պետական օրէնքների մէջ, բայց գիւղացիք պատասխանեցին. —

— Ս'ենք արդէն օրէնք ունինք, մենք քրիս-

տոնեայ ենք, և մեր Քրիստոսը մեզ ասել է «Քաղցածին կերակրիր, աղքատին ողորմիր, մերկին հագցրու» ահա այդ օրէնքով էլ կը կառավարուինք:

Սակայն, երբ դործը լայնացաւ, միքանի հոգաբարձուներ ընտրեցին, որոնք մօտ ութը հարիւր ըուրլի փողով մի ապաստանարան հիմնեցին: Եւ այդ գիւղում ոչ մի անտէր որբ, ոչ մի անտուն մուրացիկ, թափառաշրջիկ չկար:

Բայց այդ տանուտէրի առաջարկութեամբ գիւղում մի շարք օդակար հիմնարկութիւններ բացուեցին. — զանազան տեսակ լաւ սերմերի ու երկրագործական մեքենաների պահեստ, գիւղական փոխատու ընկերութիւն, այսինքն՝ հաւաքեցին մի որոշ դուժար, որից փող էին պարտք տալիս գիւղացիներին փոքր տոկոսով, որպէսզի կարիքից ստիպուած գիւղացիները վաշխառուների ճանկը չընկնին և ահագին տոկոսներ տան: Միենոյն ժամանակ նաև ընկերութեան զանձարանն ընդունում էր գիւղացիների՝ նեղ օրուայ համար յետ ձգած փողերը և տոկոս վճարում:

Ապա հիմնեցին հրդեհաշէշ ընկերութիւն, որը գիւղում հրդեհ եղած դէպքում, օգնութեան էր հասնում և հանգցնում:

Վերջապէս՝ մի մեծ «ժողովրդական տուն»

հիմնեցին, որտեղ կար թէյարան, ընթերցարան, երգերի, թատրոնական ներկայացումների և ժողովրդական ընթերցանութիւնների համար մեծ դահլիճ:

Այս բոլորը զիւղացիք հիմնում էին առանց տրտուենքի, լաւ հասկանալով, որ ահագին օգուտ պէտք է ստանան ոչ միայն բարոյական, այլև նիւթական, քանի որ զբանով վերանում էր հարբեցողութիւնը, վաշխառուական հարստահարութիւնները, կրճատում էին հրդեհները և այլն,

հարբեցողութեան դէմ կռուելու համար զիւղացիները մի առանձին ընկերութիւն հիմնեցին, որի անդամները խօսք էին տալիս, որ ամենևին խմիչք չեն զործածի: Այդ ընկերութիւնն էլ մի գեղեցիկ շինութիւն կառուցեց, որտեղ ամեն տեսակ օգտակար զբաղմունքներ կային՝ զիւղացիներին հարբեցողութիւնից չետ կանգնեցնելու համար:

Այդտեղ շաբաթը երեք անգամ ժողովրդական ընթերցանութիւն էր լինում, քահանան կարգում էր, քարոզ ասում, երգեցիկ խումբ էին կազմել, որը ժողովրդական ու հայրենասիրական երգեր էր երգում, ոտանաւորներ էին կարդացում: Նմանօրինակ օգտակար զուարճութիւնները ահագին յաջողութիւն ունեցան: Յանախօրդներն

այնքան էին ոգևորւում, հիանում, այնքան լատպաւորութիւն էին ստանում, նրանց մէջ այնպիսի մաքուր ու սուրբ զգացմունքներ էին դարթնում, որ երևի մայրաքաղաքների շատ հարուստ բնակիչներ նրանց կը նախանձէին:

Այդ զիւղի ամենավերջին նորութիւնը՝ սպառողական ընկերութիւնը և հասարակական արտն էր:

Ամեն մի ապրանք գնելիս, փոխանակ մասնաւոր խանութպանին թանկ գներ վճարելու՝ զիւղացիք մտածեցին, որ աւելի լաւ է բաց անեն իրանց սեփական, հասարակական խանութը, որտեղից և՛ աւելի էժան կը գնեն ամեն ինչ և՛ աւելի լաւ ապրանք կառնեն և՛ խանութպանի փոխարէն զիւղի հասարակութիւնը կօղտուի:

Մի անգամ զիւղական ժողովում զրազիրն ասում է.

— Հը՞, հարեաններ, ի՞նչ կասէք, միքիչ արագ չը խմե՞նք:

Այս բանը հանաքով ասելուց չետոյ, զրազիրը բացատրեց իր խօսքը. զիւղի սահմաններում մի անպէտք ճահիճ կար, զարշահոտ ջրով ծածկուած: Յակորն առաջարկեց այդ ճահիճը չորացնել և տեղը հասարակական արտ գարձնել: Միքանի օր չանցած, դարշահոտ

ճաշնի տեղը մի արձակ դաշտ էր, որը հետե-
կալ տարին գիւղի արտը դարձաւ:

Բոլոր այս օղտակար ու խելացի ձեռնար-
կութիւնները հարեանների բարի նախանձի
առարկան դարձան, և նրանք էլ քիչ-քիչ սկսե-
ցին սրանց օրինակին հետեւել:

Եւ այսպիսով յետ ընկած գիւղը դարձաւ
մի օրհնուած վայր, որ իր շուրջը լոյս էր
տարածում:

Իհարկէ, այդքան լաւ դործերը գլուխ բերե-
լու համար ահագին զժուարութիւնների պէտք
էր չաղթել: Եւ զրագիրն ու տանուտէրը շատ
դառնութիւններ կրեցին, շատ տանջուեցին և
դեռ էլի շատ ու շատ կը տանջուին ու չար-
չարուին:

Տանուտէրն ու զրագիրը չառախ մտածում
էին, — է՛հ, եթէ չիրաւի մեր արած դործերը
փոքր բաներ են, դոնէ անհիմն, դատարկ, ա-
նօգուտ չեն: Չէ՞ որ միանգամից չի շինում,
այլ մաս-մաս, քար քարի վրայ դնելով: Իէ՛հ,
մենք էլ մեր քարերն ենք դնում, իսկ եթէ
դրանք փոքր են, ոչինչ փոքր քարերով էլ կա-
րելի է ամբողջ պատ կազմել, միայն թէ շատ
լինին: Մեղուն ծաղիկներից հիւթեր հաւաքե-
լով՝ փթերով մեղր է շինում. մենք էլ թող
մեր գիւղի մեղունները լինինք: Գիւղական կեան-

քի դառն ծովում մենք քիչ էլ է մեղր կը
պատրաստենք, բարու և լոյսի մի փոքրիկ
կղզի կը բարձրացնենք:

Ուրեմն աշխատել է հարկաւոր և ոչ թէ
ձեռքերը ծալած նստել: Աշխատել, աշխատել՝

Երբ մենք յետ ընկած, երկիւղալի, վատ ճա-
նապարհով մեր երեխաների հետ մի տեղ ենք
դնում, երբ ճանապարհն անանցանելի ցեխի
հաստ շերտով է ծածկուած, երբ երկնքից ա-
նընդհատ անձրև է տեղում, երբ կողբերից
ցուրտ քամի է փչում — խօս չենք կարող սալլը
երեխաներով ճանապարհին թողնել ու հեռա-
նալ: Ո՛չ ինքներս կը լծուենք, կը դօռենք սալ-
լը ցեխից հանելու և լաւ ճանապարհը դուրս
բերելու համար: Նոյնն է և գիւղն իր կեանքի
վատ կողմերով, մեր կրտսեր եղբայրներով:

Մի՞թէ կարելի է նրանց անխնամ թողնել:

Այս պատմութեան մէջ չիշուած քահանան,
զրագիրը, տանուտէրը լծուեցին գիւղական
խաւար կեանքի ծանրաշարժ սալին, երկար
տարիներ իրանց համադիւղացիներին դէպի լոյ-
սը, դէպի լաւ ճանապարհը քաշեցին, շատ ա-
նախորժութիւններ ու դժբախտութիւններ կրե-
ցին, բայց ի վերջոյ սալն իր տեղը հասցրին:
Գիւղացիներին խելացի, առօրյ կեանք տուին:
Իէ՛հ, մենք էլ մեր դիւղերը քաշենք դէպի

այդ լուսաւոր ուղին: Ո՛չ թէ միանգամից, ոչ թէ յանկարծ, ո՛չ թէ թուէլով, այլ՝ քիչ-քիչ քալ-առ քալ, և Աստուած կտայ՝ մեր խաւար հայրենիքը կը հասցնենք դիտութեան, ազատութեան և Աստուածային ճշմարտութեան հաստատ ճանապարհը:

Նարժուէնք, Աստուած մեզ հետ, ճանապարհը հեռու է, ուղին՝ ծանր, բեռը՝ մեծ, իսկ ժամանակը՝ քիչ:

Դէ՛հ, առաջ շարժուեցէ՛ք!

Ս Կ Ի Զ Բ Ը

Յիսուսը քարոզելով շրջում էր հրէաստանի բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը: Ժողովուրդն ահագին բազմութեամբ շրջապատում էր նրան և լսում: Երուսաղէմի տաճարի դաւթում, աւնապատ լեռան գագաթին, մշակած դաշտերում, լճի ափին — ամեն տեղ հարիւրաւոր ու հազարաւոր մարդիկ ագահութեամբ լսում էին նրա ամեն մի խօսքը:

Կեանքի անարդարութիւնից մարդիկ ձանձրացել էին: Ինչպէս հեղձուցիչ սեննակից մարդը վազում է թարմ ու մաքուր օդին, այնպէս էլ արդարութիւն տենչողները վազում

էին դէպի նրա խօսքերը: Եւ այդ խօսքերն այնքան սէր էին շնչում, այնքան հասկանալի լեզուով էին պարզում ժողովրդին անարդարութիւնը, նոր կեանքի յուսով այնպիսի ուրախութիւն էին ներշնչում նրան, որ ժողովուրդը հացից էլ դերադաս էր համարում այդ խօսքերը:

Դպիրներն ու փարիսեցիները ժողովրդին արհամարհում էին. —

Այս ժողովուրդն անիծուած է, որովհետեւ օրէնք չը դիտէ, ասում էին նրանք:

Փարիսեցիները ժողովրդին կուպիտ, բիրտ և Աստուծոյ խօսքը հասկանալու անընդունակ էին համարում, և այդ պատճառով էլ նրան ոչինչ չէին սովորեցնում:

Իսկ Փրկիչը, տեսնելով իր ագահ ունկնդիրներին, ասում էր, որ մարդիկ նշմարութեան ու արդարութեան ծարաւի են, բայց չըբիտեն, թէ ռրաեղից ձեռք բերեն: Փրկիչն ասում էր, որ ժողովրդին մօտենալու ձևը պէտք է իմանալ, որ ժողովուրդը տգէտ ու կուպիտ է, որովհետեւ ոչ ոք նրան չի սովորեցրել: Ժողովուրդը հիւանդութիւնների մէջ է ընկղմուել, որովհետեւ անտէր է մնացել: Ոչ ոք մարդկանց Աստուծոյ խօսքը չի քարոզում, ոչ ոք նրանց մասին չի հոգում, և այդ պատճառով նրանք

վայրենացել են և անհովիւ ոչխարի պէս
Թափառում են:

Բայց ահա լսուեց Քրիստոսի ձայնը. քաղաք-
ներում ու դիւղերում տարածուեց նրա խօս-
քը երկնային Թագաւորութեան մասին և ժո-
ղովուրդը վազեց դէպի ուսուցիչը:

Սմբոխը խմբւում է նրա շուրջը, տասնեակ
վերստեր են անցնում մարդիկ, որ լսեն նրան.
Նրա քարոզի ժամանակ մոռանում են հացը,
չուրը:

Այս բոլորը տեսնելով՝ Յիսուս խղճում էր ամ-
բոխին և ասում:

— Հունձն ատատ է, հնձողները քիչ: Այդ-
թեցէք հնձի Տիրոջը, որ պէսզի հնձողներ ու-
ղարկէ:

Եւ մինչդեռ կզան հնձողները, չի կարելի
թոյլ տալ, որ Աստուծոյ ցորենը հասկերից
Թափուի. պէտք է հաւաքել նրան:

Այս պատճառով, Յիսուս կանչում է իր
տասներկու աշակերտներին, ուղարկում է նր-
բանց քարոզելու այս պատուէրով:

— Ճանապարհին կռապաշտների մօտ չը գը-
նաք, սամարացիների քաղաքներն էլ չը մըտ-
նէք, այլ՝ ամենից առաջ դնայէք իսրայէլացի-
ների տան կորած ոչխարների մօտ: Գնացէք,

քարոզեցէ՛ք, որ Աստուծոյ արքայութիւնը մօ-
տեցել է:

Յետոյ արդէն, իր աշակերտներին վերջնա-
կան հրածեշտ տալիս, Յիսուսը պէտք է ասէր:

— Գնացէ՛ք, քարոզեցէ՛ք օտար ժողովրդնե-
րին, սովորեցրէք նրանց այն ամենը, որ ես ձեզ
հրամայեցի:

Ուրեմն, ինչպէս տեսնում ենք, Քրիստոս
սկզբում իր աշակերտների քարոզութեան տե-
ղը սահմանափակում է — «կռապաշտների մօտ
չը գնաք, սամարացիների քաղաքները չը մըտ-
նէք, այլ՝ դնացէք միայն իսրայէլի կորած ոչ-
խարների մօտ»:

Որովհետեւ Աստուծոյ խօսքը ամբողջ աշ-
խարհում քարոզելը շատ մեծ գործ է և ամեն
մարդու բանը չէ: Դա հողեկան շատ մեծ դրա-
կան յատկութիւններ և երկար պատրաստու-
թիւն է պահանջում: Այդտեղ միայն խօսքը
բաւական չէ: Անհրաժեշտ է անձնուրաց սէր,
անսովոր հեղութիւն և փրկչի քարոզները գոր-
ծնականապէս կատարելու, իր օրինակով ցոյց
տալու ընդունակութիւնը: Չար սիրտը միայն
անկեղծ սիրով կարելի է փափկեցնել: Հակա-
ռակ դէպքում, սիրոյ խօսքերն առանց համա-
պատասխան գործերի, մարդկանց միայն կը
կատաղեցնեն ու կը գրգռեն, կը չարացնեն,

ինչպէս որ եղին կատաղեցնում է կարծիր գոչնր:

Արեւելցի մի իմաստուն Ուսուցչի մօտ եկաւ իր աշակերտներէից մէկը և թոյլառութիւն խնդրեց, որ գնաց կապաշտներին կեանքի նոր ուսմունքը քարոզէ:

— Այն ժամանակ, երբ մտածում ես մարդկանց նոր կեանքի համար պատրաստել, արդեօք ինքդ պատրաստ ես, հարցրեց ուսուցիչը:

— Փորձիր, վարդապետ, խոնարհութեամբ պատասխանեց աշակերտը:

— Դու մտադիր ես անձանօթ մարդկանց մօտ գնալ: Նրանց համար դու եկևոր օտարական ես. նրանք բեզ մեծ թշնամութեամբ կը դիմաւորեն: Նրանք բիրտ ու դաժան մարդիկ են, քո սասած ճշմարտութեան ու սիրոյ խօսքերը չեն հասկանայ: Նրանք կը ծաղրեն քո անկեղծ ու սրտալի խօսքերը: Այդ դէպքում դու ի՞նչպէս կը նայես նրանց, ի՞նչ կը մտածես նրանց մասին, երբ քո սիրոյ կոչին նշանք արհամարհական ծաղրով կը պատասխանեն:

— Ես դէպի նրանց շնորհապարտ սիրով կը վերաբերուեմ, ասաց աշակերտը. կը մտածեմ, որ նրանք շատ բարի մարդիկ են, որովհետև, եթէ բարի չլինէին, կարող էին ինձ հայհոյել, այնինչ նրանք միայն ծաղրում են:

— Իսկ եթէ նրանք քո քարոզները համար սկսեն նաև հայհոյել քեզ, այդ ժամանակ ի՞նչ կը մտածես:

— Կը մտածեմ, թէ ո՞րքան բարի մարդիկ են դրանք, քանի որ ինձ միայն հայհոյում են, այնինչ, եթէ կամենային, կարող էին նաև ծեծել:

— Այդ էլ կարող է պատահել. ասենք թէ առանց նրանց հայհոյանքին ուշադրութիւն դարձնելու, դու շարունակես քո դորձդ, և նրանք կատաղեն ու ծեծեն, ծեծեն փայտերով, բարերով: Այդ դէպքում ի՞նչպէս կը վերաբերուես դէպի նրանց:

— Ես դարձեալ նրանցից գոհ կլինեմ, որովհետև կարող էին ինձ նիզակներով ծակծրկել և սրերով կտրատել, կարող էին, վերջապէս, սպանել, այնինչ միայն ծեծում են:

— Այդ էլ աչքի առաջ ունեցիր: Պատրաստ եղիր ծանր վերքեր և նոյնիսկ մահ ընդունելու: Մարդկանց շարութիւնը սահման չունի: Մարդու աչքը որքան հիւանդօտ լինի, նրա համար այնքան անդուրեկան է արևի լոյսը հատենելը: Սրդարասէր մեծ մարդկանցից շատերն են իրանց արիւնը թափել, դէպի մարտերն են իրանց համար մահ են դիկն ունեցած մաքուր սիրոյ համար մահ են ընդունել: Դու ևս հեշտութեամբ կարող ես նոյն

վիճակին ենթարկուել: Ի՞նչ կասես այն ժամանակ, երբ սուրբ գլխիւ վերեր շողշողայ:

— Ես շնորհակալութեամբ կը բացատրեմ հայեացքս դէպի երկինք: «Աստուած, կասեմ ես, Դու ինձ, անարժանիս քեզ մօտ ես կանչում: Մեծ և բարի ես Դու, Տէր, ցոյց տուր Քո ողորմութիւնն այս մարդկանց: Թող իմ արիւնը, որ թափուում է այստեղ, Քո նշմարտութեան համար՝ մարդկանց սրտերում սիրոյ և արդարութեան սերմը լինի»:

Վարդապետը փաթաթուեց իր աշակերտին և ասաց:

— Գնա՛, նոր կեանքի համար ինքդ պատրաստ ես և ուրիշներին էլ կարող ես պատրասել: Մարդկանց սրտերում ինչ տեսակ սառույց էլ որ լինի, սէրը արևի նման կը հալեցնէ նրան:

Երբ Քրիստոս իր աշակերտներին ուղարկում էր քարոզելու, նրանք դեռ ևս չունէին այդ յատկութիւնները. չունէին ինքնամոռաց սիրով և կատարեալ հեղութեամբ իրանց ուսուցչի խօսքերը ցօփակեաց կռապաշտներին և թշնամի սամարացիներին քարոզելու այդպիսի պատրաստակամութիւնը:

Երբ արևը ծագում է, միանգամից չի լուսաւորում աշխարհը: Առաջ դիպչում է լեռ-

ների կատարներին և չեռոյ արդէն ձորերն ու խորխորանները:

Այսպէս և Քրիստոսի լոյսը աստիճանաբար էր լուսաւորում առաքեալների սիրտը, նրանց հոգու բոլոր ծալքերը:

Իր խօսակցութիւնների ժամանակ Յիսուսը շատ անգամ ընդհատում էր նրանց և խրատում: Առաքեալները յանախ իրար հետ աւատութեան մասին էին վիճում, հարցնում էին, թէ ինչ վարձատրութիւն պէտք է ստանան այն բանի համար, որ թողել են ամեն ինչ և հետեւել Յիսուսին: Ծատ անդամ բարկութիւնից կատաղում էին, ուզում էին աղօթել, որ սամարացիները կրակով այրուին այն բանի համար, որ նրանց չթողին իրանց գիւղից անցնելու, չէին հասկանում, որ մարդկանց փրկելու համար պէտք է տանջուել, և ասում էին Փրկչին:

— Տէր, այդ մի անիր, խղճա՛ Բեզ:

Այդ իսկ պատճառով Յիսուսը սահմանափակում էր նրանց քարոզութեան տեղերը, ասելով:

— Ճանապարհին կռապաշտների մօտ չը գնաք և սամարացիների քաղաքը չը մտնէք: Խուլ մարդու հետ խօսելու համար պէտք է

յատկապէս բարձր ձայն ունենաս: Ծանր վեր-
քերն առանց ցաւ պատճառելու բժշկելու հա-
մար, պէտք է սիրով տողորուած լինել և փա-
փուկ, քնքոյշ ձեռքեր ունենալ:

Սուաքեալները սկզբում անընդունակ էին
այդ բանին:

Նրանց խօսքերի ու վարձունքների մէջ խրս-
տութիւն ու բարկացկոտութիւն կար:

Այդ յատկութիւնները ոչ թէ կը զրաւէին,
այլ կը հեռացնեն կռապաշաներին ու սամա-
րացիներին նոր ուսմունքից:

Ուրիշ էին Իսրայելացիները:

Այստեղ հողն արդէն մշակուած էր, ուղին
հարթ, քարերից ազատ: Այստեղ հողը պա-
րարտ էր և ցանքսի էր սպասում:

Իսրայելացիները հողեկան քաղցից տան-
ջում էին: Ամբօխն անհովիւ ոչխարի նման
թափառում է, այս ու այն կողմն է ընկնում,
ուսուցիչ է որոնում, որ նրանց կեանքի ճա-
նապարհը սովորեցնէ:

Ինչպէս երաշտից ցամաքած հողը ծարաւի
է անձրեւի, այնպէս էլ ժողովուրդը ծարաւի է
ճշմարտութեան և արդարութեան:

— Նայեցէք ժողովրդի այս մշտական խրմ-
բերին, որ ամեն տեղ շրջապատում են մեզ,
ասում էր Յիսուսն իր աշակերտներին. սրանք

Սատուծոյ արտերն են, Տիրոջ ցանքսերն են,
որոնց հնձելու ժամանակը վաղուց արդէն հա-
սել է: Նրանք հասել են Տիրոջ շտեմարանի
համար: Միայն արի՛ և հաւաքիր: Իէ՛հ, գնա-
ցէք այդ անաէր ոչխարների մօտ, աւետարանե-
ցէք, յուսալրեցէ՛ք, որ նոր կեանքը կայ, որ
կարիքների ու ամաչանքների դէմ կռուելու
միջոցը գտնուած է:

Այդ տեսակ քարոզը մեր ոչժերից էլ բար-
ձրը չէ:

Գնալ հեռաւոր երկրներ, աշխարհի ծայրը,
քարոզել ազատութեան խօսքը — այդ ամեն
մարդու բան չէ. ամեն մարդ հղեկան այդ-
բան ոյժ չունի, բայց սիրոյ ու փրկութեան
խօսքերով դիմել մերձաւորին, մայրենի ազգի
խաւար զաւակներին — այդ կարող է անել
ամեն մարդ:

Եթէ մեր եղբայրներին շատ բան չենք կա-
րող սովորեցնել, զոնէ քիչը սովորեցնենք: Եթէ
նրանց մեծ ուսում տալ չենք կարող, զոնէ կա-
րող ենք այբուբենը սովորեցնել:

Մեզանից ամեն մէկն այդ կարող է անել
և պարտաւոր է անել:

«ՄԻ ՈՐԵԼԷ ԲԱՆ»

Դանիացի չալանի գրող Անդերսէնը մի հե-
բեաթ է գրել, որի վերնագիրն այսպէս է «Մի
որեւէ բան»:

Այդ հեբեաթում պատմւում է, որ աշխար-
հում ապրում էին չորս եղբայրներ: Չորսն էլ
ուզում էին իրանց կեանքում «Մի որեւէ բան»
արած լինել:

— Ես պէտք է գոնէ «Մի որեւէ բան» կա-
տարած լինեմ, ասաց մեծ եղբայրը: Ուզում
եմ մարդկանց օգուտ բերել, թէկուզ բոլորովին
աննկատելի մնամ և ոչ ոքից դժգոհանք չըս-
տանամ: Եթէ մի փոքրիկ օգտակար գործ էլ
է արած լինիմ, դարձեալ ինքս ինձանից գոհ
կը մնամ, որովհետեւ՝ «Որեւէ բան» արած կը
լինիմ: Սրանից յետոյ էլ կըսկսեմ աղիւսներ
պատրաստել, աղիւսն ամեն մարդու էլ հար-
կաւոր է, ուրեմն՝ «Որեւէ բան» արած կը լի-
նիմ:

— Չէ, այդքանը շատ քիչ է, ասաց եր-
կրորդ եղբայրը, ես քարտաշ-վարպետ կը լի-
նիմ: Քաղաքում բազմաթիւ աներ կը շինեմ
— այ, այդ արդէն անկասկած «Մի որեւէ բան»
կը լինի:

— Էհ, այդքանն էլ քիչ է, վրայ բերեց եր-
րորդ եղբայրը. շատ էլ վարպետ — քարտաշ
գարձար, այնուամենայնիւ հասարակ մարդ կը
լինիս, իսկ ես ուզում եմ միքիչ աւելի աչքի
ընկնող գործ անել: Եւ նկարչութիւն կը սո-
վորիմ, ճարտարապետ կը դառնամ և հազա-
րաւոր բանւորներ ու վարպետներ իմ հրամա-
նով կաշխատեն — այ, այդ արդէն «Մի որեւէ
բան» կլինի:

— Ո՛չ, ասաց ամենափոքր եղբայրը, ես տես-
նում եմ, որ ձեզանից ոչինչ չի դուրս գալ:
Ես ձեզ չեմ հետևի. — ես այսուհետև կսկսեմ
քննադատել ձեր արածները: Աշխարհումս ամեն
մի բան անպատճառ որեւէ պակասութիւն կու-
նենայ: Ես այսուհետև կաշխատիմ ամեն բանի մէջ
մի պակասութիւն դանել, և ամենքը կասեն. —

— Ա՛յ, տեսէ՛ք, որքան խելօք մարդ է, սրա
մէջ արդէն «Մի որեւէ բան» կայ:

Եւ դրանից յետոյ եղբայրներից ամեն մէկն
էլ սկսեց իր վճռածն իրագործել:

Մէկը իր ամբողջ կեանքում աղիւսներ էր
թափում. նա շարունակ աշխատում էր, չար-
չարւում և հազիւ էր ճարում իր օրական պա-
րէնը, բայց ազնիւ կեանք էր վարում: Նա մի
սեփական անկիւն էլ է չունէր, ուր կարողա-
նար հանգստանալ:

Չնայելով դրան, կոտրտած աղիւսներից նա պառաւ Մարգարիտի համար ծովի ափում մի խրճիթ շինեց: Խրճիթը փոքր էր, պատուհանը՝ թեք, դուռը ցածր, բայց այնուամենայնիւ՝ խեղճ պառաւը կարող էր նրա մէջ պատրաստուելի ցրտից ու անձրևից:

Աղիւս շինողը շատ քիչ բան արեց, սակայն դա էլ «Մի որևէ բան» էր:

Երկրորդ եղբայրն աւելի լաւ դրուձեան էր — նա վարպետ դարձաւ, ուրիշների համար մեծամեծ տներ շինեց և իր համար էլ նոյնպէս մի գեղեցիկ տուն կառուցեց:

Երրորդ եղբայրը նշանաւոր նարտարապետ դարձաւ: Նա իր ծրագրով բազմաթիւ պալատներ կանգնեցրեց և իր համար էլ մի հոյակապ պալատ շինեց, որ քաղաքի ամենալաւ շինութիւնն էր:

— Այս եղբայրն անկասկած «Մի որևէ բան» արեց, խօսում էին ամենքը:

Փոքր եղբայրը շարունակ աշխատում էր քննադատել ուրիշների արածը, շարունակ ուրիշների արածի մասին էր խօսում, ոչ մի բանի չէր հաւանում, ոչ ոքի արածից զո՛հ չէր և ամեն բանի մէջ մի պակասութիւն էր դառնում:

Մարդիկ նրա մասին ասում էին.—

— Օ, սա շատ խելօք մարդ է, սա նիշտ որ «Մի որևէ բան» արեց:

Բայց ահա նրա վերջին ժամն էլ հասաւ: Նա էլ միւս մարդկանց պէս մեռաւ: Իրախտի դռանը նրա հողին պատահեց աղքատ Մարգարտի հոգուն:

Պառաւի տեսքից նա զգուանքով նակատը կնճռոտեց, սակայն ստիպուած էր նրա հետ միասին սպասել դրախտի դռան բացուելուն: Ժամանակ անցկացնելու համար, նա հարցրեց Մարգարտի հոգուն:

— չ՛ր, մամի, չլինի՞ դու էլ ես ուզում այդ տեղ մտնել, ասաց նա և ցոյց տուեց դրախտը: Բայց «Մի որևէ բան» արե՞լ ես, որ այժմ դրախտն ես ուզում զնալ:

— Ձէ՛, որդի՛, ես ոչինչ չեմ արել, պատասխանեց աղքատ պառաւը: Է՛հ, այստեղ էլ եկել եմ, չուսալով, որ, ո՞վ դիտէ, կարելի է վրաս խղճահարուին, ներս թողնեն: Ես ի՞նչ կարող էի անել. — աղքատ, հիւանդ պառաւ եմ, բարի մարդկանց սղորմութեամբ էի ապրում: Ենտրհակալ եմ, քո եղբայրն ինձ համար մի խրճիթ շինեց, թէ չէ բոլորովին պէտք է կորչէի: Ե՛կձքիցս միայն մի անգամ դուրս սողացի, այն էլ, քիչ մնաց սառչէի: Այս ծմեռը շատ խիստ էր, ծովափը բոլորովին սառել էր:

Չափաները ուրախացած դուրս էին թափուել սառուցի վրայ սողալու, ամբողջ քաղաքը հաւաքուել էր նրանց նայելու: Սկսեցին պարել, խաղալ, երգել. իսկ իմ խրճիթից ամբողջ սառուցքը երևում էր, կարծես ամիս վրայ լինէր: Մէկ էլ չանկարծ ի՞նչ տեսնեմ. — հեռուն, շատ հեռուն, այնտեղ, ուր սառուցքը վերջանում էր, ծովի վրայ մի սև ամպ երևաց: Աստիճանաբար այդ ամպն սկսեց անել, մեծանալ և ես հասկացայ, թէ ի՞նչ բան էր այդ ամպը. — է՛հ, ես ծերացած էի, շատ բան էի տեսել. դիտէի, որ շուտով կատաղի փոթորիկ պէտք է սկսուի, ամիս մօտ ջուրը պէտք է բարձրանայ և սառուցքը կտարուի... Այնինչ ամբողջ քաղաքը սառուցի վրայ էր... Ինչ կը լինի, եթէ նրանք չը նկատեն վրայ հասնող փոթորիկը: Մի կերպ անկողնիցս դուրս սողացի, սկսեցի գոռալ, բայց ոչ ոք ձայնս չը լսեց: Ուրախութիւնից խելքները կորցրել են, այնինչ ամպն աւելի ու աւելի մօտենում է: Ի՞նչ անէի, նրանց ի՞նչպէս սառուցի վրայից հեռացնէի:

Աստուած ինձ օղնութեան հասաւ և միտքս լուսաւորուեց. անկողնիս տակի ձգօտն այրեցի. ձգօտը իսկոյն բոցալառուեց, իսկ ես դուրս վազեցի և այնտեղ և եթ ընկայ: Ժո-

ղովուրդը նկատեց հրդեհը, վազեց այս կողմը: Նրանք մօտեցան ինձ, շրջապատեցին... Հէնց նոյն րոպէին բարձրացաւ կատաղի փոթորիկը և սառուցքը ջարդուեց, բայց բոլոր մարդիկ արդէն ամիսն էին: Յրաից ու երկիւղից ես բռնուիլիս հիւանդացայ և շուտով մեռայ: Այժմ սպասում եմ այստեղ, որ կարելի է վրաս խրդան և ներս թողնեն, որովհետեւ ինքս ոչինչ չեմ արել և դրախտին արժանի չեմ:

Այդ րոպէին դրախտի դուռը բացուեց և հրեշտակը կանչեց պառաւին: Ներս մտնելով, պառաւը ձեռքից ցած դրեց այն ձգօտը, որով կրակ էր տուել անկողնին և այնքան մարդկանց կեանքը փրկել:

Ծղօտն իսկոյն ոսկի դարձաւ և ամենահրաշալի ձևեր ընդունեց:

— Ահա՛ թէ աղքատ պառաւն իր հետ ի՞նչ բերեց այստեղ, ասաց հրեշտակը, դառնալով յայտնի խելօքին, որ ամենքին քննադատում էր: Իսկ դու ի՞նչ ես բերել, ասա՛ տեսնենք: Հա՛, չիշեցի, դու ամենախելօք մարդու համբաւն ունէիր, դու փառքի մասին էիր մտածում, աշխատում էիր մարդկանց մէջ յայտնի դառնալ: Դու միայն քո մասին էիր մտածում: Դու ուղում էիր ինքդ բարձրանալ և ո՛չ թէ ուրիշներին բարձրացնել: Ուրիշներին

Համար դու մատոզ մատոզ չես գարկէյ: Նոյն-
իսկ դու մի աղիւս էլ չլինեցիր Սէս, եթէ դու
կարողանայիր չես դասնալ աշխարհը և այն-
տեղից գոնէ մի աղիւս բերէիր, թէն քո բե-
րած աղիւսը դժուար թէ բանի պէտք գար,
բայց գոնէ կը տեսնէինք, որ «Մի որևէ բան»
անելու ցանկութիւնն ես ունեցել: Իսկ այժմ
ես չեմ կարող քեզ ոչ մի բանով օգնել:

Այդ լսելով, մէջ մտաւ պառաւ կինը. —

— Սրա եղբայրը ինձ համար այնքան ա-
ղիւսների կատրներ բերեց, որ ես մի ամբողջ
խրճիթ շինեցի ինձ համար, իսկ խրճիթն ինձ
համար մի ահագին զանձ էր — թող միքա-
նի աղիւսի կատրն կէ սրա համար հաշուի,
սրա եղբայրն ինձ ահագին օգնութիւն արեց,
այժմ սա է օգնութեան կարօտ...

— Քո եղբայրը, որին դու այնպէս անպէտք
էիր համարում, խօսեց հրեշտակը, որի արհես-
տը դու այնքան անպատուաբեր էիր համար-
ում, այժմ քո փոխարէնը յուճայ է մտցնում
երկնային դանձարանք: Այս իսկ պատճառով
քեզ կանգնած տեղիցդ դուրս չեմ անի, կաց
այգտեղ, դռան մօտ և մտածիր, թէ ի՞նչպէս
կարող ես ուղղել քո երկրային կեանքը,
որն այնպէս անպէտք ես անցկացրել: Բայց
յաւ իմացիր, որ քեզ զրախտը չենք թողնել,

մինչև որ իսկապէս «Մի որևէ բան» կատա-
րած չլինիս:

Այսպէս ուրեմն, բանից դուրս եկաւ, որ ա-
մենաթանկագին կեանքը աղքատ պառաւի
կեանքն էր, իսկ չորս եղբայրներից ամենից
շատ բարութիւնն նա էր արել, որը մի հաստ-
րակ բանուոր էր և աղիւս էր շինում: Մար-
դը միայն այն ժամանակ «Մի որևէ բան» ա-
րած կլինի, իրանից չեաոյ բարի անուն կը թող-
նի, եթէ նրա սրտում կայ «Մի որևէ բան»:

Իսկ եթէ մարդու սրտում կայ «Մի որևէ
բան», նրա կեանքի արտաքին կեղևը, ինչ տե-
սակ էլ որ լինի, ինչ զիբը էլ որ ունենայ նա,
ինչքան չեա ընկած տեղում էլ որ սպրի, այ-
նուամենայնիւ միշտ կարող է «Մի որևէ բան»
անել: Եթէ այդ «Մի որևէ բանը» աննկատելի
մնայ աշխարհում, մարդկանցից չը դնահատ-
ւի, բայց Աստուծոյ աչքում հրաշալի գեղեցիկ
գործ կը լինի, ինչպէս որ այն շնչին ծղօտը,
որով պառաւ կինը կրակ էր գցել իւր խրճի-
թը՝ հարիւրաւոր մարդկանց կեանքը փրկելու
համար:

Մարդկանց խելքով՝ ծղօտը պէտք էր աղբի
մէջ գցել, իսկ Աստուծոյ դատաստանով նա
զրախտի ամենալաւ ծաղիկը դարձաւ:

Աղքատ կինն կէ «Մի որևէ բան» արել էր...

Ախ, եթէ այս «Մի որևէ բան» վերնադրով
փոքրիկ պատմութիւնը ընթերցողի սրտում
«Մի որևէ բան» զարթեցնէր՝ այդ ճիշտ որ
«Մի որևէ բան» կը լինէր:

ԲՃ. Ա. ԲՈՒԴՈՒՂԵՍՆԻ

Նոր լույս տեսած գրքիցները.

1. Գործարան թէ երկրագործութիւն. . . 15 Կ.
2. Մնացորչաւթիւն և կախարհութիւն. . . 20 ..
3. Մանրանիւթի խորհուրդներ
պատմութիւն. . . 20 ..
4. Գոյութեան կոխ. 20 ..
5. Թուղթի Վերթով. 25 ..
6. Անր և խանդ. 20 ..
7. Պատնիս թիւն և անասնաբուծութիւն. . . 20 ..

ՅՈՎՃՅԱՆՆԵՍ ԱՐՍՄԵԱՆՅԻ

Վերջին հրատարակութիւնները.

1. Ընտրութիւն կախնատուների. . . 15 Կ.
 2. Թուղթի Վերթով. 25 ..
- Գրանկ հայ գրադանաւորներից

12.847

ՄԵՐ ԷՎԱՆՃԱԿԻՆ ԿՐԹԱՅԻՐՈՒՆԸ

- 1. Քարք կրթութիւն 10 4.
- 2. Ճշմարիտ մեծութիւնը 7 ,,
- 3. Արդար ձեռագրութիւն 10 ,,
- 4. ՄԼԾ ասն 10 ,,
- 5. Եւր յոյս 10 ,,

2

89171

 7-50